

IRAK PAZAR BİLGİLERİ

T.C.
Ticaret Bakanlığı
Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği
Genel Müdürlüğü

İçindekiler

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI	3
2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ	14
3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER.....	19
4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER	24
5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER	27

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

Dış Ticaret Mevzuatı (İthalat Rejimi, İhracat Rejimi)

Bütçe gelirlerinin yaklaşık %93'ünün ham petrol satışına bağlı olduğu, devletin üretim tesislerinin büyük çoğunluğunu elinde tuttuğu, kamu istihdamı odaklı bir işgücü piyasasına sahip Irak'ta, petrol fiyatları ekonominin kaderini belirleyen en önemli faktördür. Saddam Hüseyin sonrasında göreve gelen hükümetlerin devletin ekonomideki ve toplumdaki rolünü genişletme politikaları, özellikle çalışan ve emeklilerin maaşlarına yapılan yüksek harcamalar, ülkede süren iç karışıklıkların bir sonucu olarak zarar gören altyapıyı düzeltmek için ihtiyaç duyulan kaynağın ayrılamamasına neden olmuştur. Kamu sektörünün ekonomideki rolünün genişlemesi özel sektöre önemli zararlar vermiş ve özel sektörün büyüme için kullanabileceği alanı daraltmış olup, petrol gelirlerine aşırı bağımlılıktan uzak, sürdürülebilir ekonomik büyüme için gerekli sabit sermaye birikimi ülkede henüz oluşturulamamıştır. Bunun sonucu olarak, Irak ekonomisi esas itibariyle mal ve hizmet ithalatının yönlendirdiği bir ekonomidir.

Irak, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyesi değildir. Irak'ın DTÖ'ye katılım süreciyle ilgili Çalışma Grubu 13.12.2004 tarihinde kurulmuş olup, henüz çok taraflı süreç devam etmektedir. Şubat 2024'te Irak Ticaret Bakanı Sayın Atheer Daoud Al Ghurairi, Irak'ın gerekli ekonomik reformları tamamlayıp iş ortamını iyileştirerek Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) katılım şartlarını gerçekleştirdiğini beyan etmiştir.

Bu kapsamda, Iraklı yetkililer DTÖ'ye katılım sürecine bağlılık gösterdiklerini beyan etseler de, ülkenin ulusal mevzuatını DTÖ çerçevesine taşımak konusunda ciddi miktarda teknik yardıma ihtiyacı bulunmaktadır. Irak'ta dış ticareti düzenleyen başlıca ulusal mevzuat şunlardır:

- 2011 tarihli ve 37 sayılı Ticaret Bakanlığı Kanunuyla anılan Bakanlık devletin genel ekonomi politikaları doğrultusunda iç ve dış ticaret politikasını düzenlemekle görevlendirilmiştir. Anılan Kanunla Irak Ticaret Bakanlığına Irak'ı kontrollü bir ekonomiden serbest ekonomiye taşıma hedefi doğrultusunda, kamu sektörü şirketlerini özel sektöre devrederek özel sektörün gelişmesine katkıda bulunmak ve buna uygun bir ortam sağlama görevi verilmiştir.
- 2010 tarihli ve 11 sayılı Yerel Ürünleri Koruma Kanunu, Irak Sanayi ve Madenler Bakanlığına, Irak ürünlerini uluslararası ticaretteki zararlı uygulamaların sonuçlarından korumak, bunlardan kaynaklanan zararlarla başa çıkmak, yerel üreticilerin yeteneklerini artırmak ve onları yerel ve uluslararası pazarlarda rekabet etmeye hazırlamak için uygun bir ortam sağlama görevi vermektedir.
- 2010 tarihli ve 22 sayılı Gümrük Tarifeleri Kanunu çerçevesinde ithal edilen eşyadan anılan Kanun ekinde yer alan gümrük tarife tabloları ve tarım takviminde belirtilen oranlarda gümrük vergisi tahsil edilmektedir.

Bu bağlamda, yerel üreticileri korumak ve yerel ürünlerin ithal ürünlere karşı rekabetçiliklerini artırmak adına, son dönemde artan sayıda ürüne ilave vergiler ve ithalat yasakları koymak suretiyle bir takım korumacı politikalar izlense de genel anlamıyla Irak dışa açık bir ekonomiye sahiptir. 2010 tarihli ve 11 sayılı Kanun kapsamında korunma önlemine tabi ürünler ekte (Tablo-1) yer almaktadır.

Irak'ın dünya ülkelerine ihracatının yaklaşık %96'sını ham petrol ve petrol ürünleri oluşturmaktadır. Irak'ın ana ithalat kalemleri arasında ise hafif ve orta yağlar, cep telefonları, sıvılaştırılmış doğalgaz, mücevher, motorlu taşıtlar ve sigara öne çıkmaktadır.

Irak, Suudi Arabistan ve Rusya'nın ardından en fazla ham petrol ihraç eden üçüncü ülke konumunda olup, ekonomisinin mal ve hizmet ithalatına dayanması nedeniyle ihracatçılar için cazip bir ülkedir. Irak pazarında, lojistik avantaja sahip yakın coğrafyadaki ülkeler ile küresel tedarikçi pozisyonundaki ülkeler etkilidir.

Irak, Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC), Arap Ligi ve GAFTA (Greater Arab Free Trade Area) üyesidir. 2012'de Avrupa Birliği ile Ticaret ve Yatırım Çerçeve Anlaşması (TIFA) ve Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması, yine 2012 yılında ABD ile de İşbirliği Anlaşması imzalamış olup, ABD ve Irak arasında 2013 yılından bu yana yürürlükte bulunan Ticaret ve Yatırım Çerçeve Anlaşması da mevcuttur. Ülke 2014 yılında İslam İşbirliği Teşkilatı Tercihli Ticaret Sistemi Çerçeve Anlaşması'nın (TPS-OIC Çerçeve Anlaşması) iç onay sürecini tamamlamıştır.

Ayrıca, Irak'ın Cezayir, Mısır, Ürdün, Lübnan, Umman, Katar, Sudan, Suriye, Tunus, Yemen ve Birleşik Arap Emirlikleri ile Serbest Ticaret Anlaşması bulunmaktadır. Ancak 2019 yılında Ürdün'le kısmen devreye alınan anlaşma hariç, söz konusu anlaşmaların hiçbiri halihazırda uygulanmamaktadır. Ürdün'le 2012 yılında imzalanan serbest ticaret anlaşması çerçevesinde 2019 yılında alınan Bakanlar Kurulu Kararı ile altılı GTİP bazında 344 kalem üründe Ürdün menşeli ürünlere gümrük muafiyeti tanınmasının yolu açılmıştır.

Yabancı yatırımcılara koruma sağlayan, 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrasına İlişkin BM Sözleşmesini (New York Sözleşmesi), 2021 yılının Mart ayında Irak Meclisi tarafından onaylanmış ve 31.05.2021 tarihinde Irak Resmi Gazetesi'nde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Gümrük Vergileri

2023/23672 sayılı Irak Bakanlar Kurulu kararı kapsamında, 2023/23055 sayılı Karar'da değişiklik yapılarak, Irak'a ithal edilen ürünlere ilişkin gümrük tarifelerinin aşağıdaki şekilde uygulanmasına karar verilmiştir.

Konteyner Bazlı Maktu Gümrük Vergisi

- 20 ft konteyner için gümrük tarife değeri 2 milyon Irak Dinarı
- 40 ft konteyner için gümrük tarife değeri 3 milyon Irak Dinarı

Altın, taşıt, cep telefonu, sigara ve 2010/11 sayılı Yerli Ürünleri Koruma Kanunu kapsamındaki mallar konteyner bazlı maktu gümrük vergisi uygulaması dışında tutulmuştur.

Ürün Bazlı Gümrük Vergisi

Ürün bazlı gümrük vergisi uygulanacak eşyalara ilişkin güncel oranlar ekte (Tablo-2'de) görülmektedir.

Bazı Özel Ürünlere İlişkin Gümrük Vergisi

Gümrük Vergisi Oranları

Ürün Adı	Gümrük Vergisi Oranı/Miktarı
Parfümeri ve kozmetik ürünleri	% 10
Altın	Ham altın için kg başına 100.000 dinar İşlenmiş altın için kg başına 250.000 dinar
Cep Telefonları	% 30
Nargile Tütünü	% 30
Taşıtlar	% 15
Alkollü içecekler	% 30
Sigara	% 30
2010/11 sayılı Yerli Ürünleri Koruma Kanunu kapsamındaki ürünler	Oranlar ekte yer alan Tablo-6'da belirtilmiştir.

Menşe şahadetnamesi ve ilgili faturaların tasdik edilmemiş olması durumunda, ilgili firmadan 500.000 dinarlık güvence bedeli alınmakta ve 3 ay süre içerisinde sözkonusu belgelerin tasdik edilmemesi durumunda, söz konusu bedel iade edilmemektedir.

Bir konteynerden daha az olan mallar için (parça şeklinde) ise, (1.2.2.) maddede belirtilen ürün bazlı gümrük vergisi sistemi uygulanmaktadır. Ayrıca, 20 ft konteyner için 500.000 dinar, 40 ft konteyner için ise 1.000.000 dinar tutarında konteyner vergisi alınmaktadır.

Bununla birlikte uygulamada; IMH ve IKBY arasında ortak gümrük tarifesinin uygulanmasında yaşanan ihtilaflar devam etmekte olup, bazı ürünler için İbrahim Halil/Habur sınır kapısında Irak'ın diğer gümrük kapılarından farklı gümrük vergileri uygulanabilmektedir.

Esas olarak Irak'a ithal edilmek istenen eşyalar Irak'ın bütün hudut kapılarında yeni Irak Gümrük Tarife Cetveli'ndeki 8'li sınıflamadaki pozisyonuna göre gümrük vergisine tabidir.

2019 yılında yürürlüğe konulan tarife cetvelinin ayrıntılar incelendiğinde, ürünlerin Harmonize Sistem (HS) 8'li açılımdaki GTİP'lerde tanımlandığı, ancak pek çok ürün tanımlamasının uluslararası standartlar dışında olduğu, bazı ürün tanımlarında marka isimlerine ve halk arasında kullanılan ifadelere yer verildiği görülmektedir. Her bir GTİP (8'li) itibarıyla "ürün adı/tanımlaması", "vergi oranı", "hesaplamaya esas alınacak ölçü birimi", "belirlenen ölçü birimi için esas alınacak birim kıymet (referans kıymet)" belirlenmiştir.

Irak tarife cetvelindeki ürün sınıflamaları, Türk Gümrük Tarife Cetveli'ndeki 8'li ürün sınıflamasıyla birebir örtüşmemekte olup, Türk Gümrük Tarife Cetveli'nde herhangi bir 8'li pozisyonda sınıflanmış bir ürünün pek çok durumda Irak Gümrük Tarife Cetveli'nde başka bir pozisyonunda sınıflandığı görülebilmektedir.

Bu itibarla Irak'ta bir ürüne tahakkuk edecek vergi miktarını belirlemek için öncelikle ihracata konu ürünün Irak Gümrük Tarife Cetvelinde hangi pozisyonda tasnif edildiğini doğru şekilde tespit etmek gerekmektedir. Irak'taki sınıflamaların teknik nitelikten ziyade günlük ticari hayatta kullanılan genel isimler ve tanımlamalarla sınıflandırıldığı görülmektedir.

GTİP tespiti yapıldıktan sonra, tahakkuk edecek verginin hesaplanmasında;
“Birim Ölçü X Birim Referans Kıymet X (Vergi oranı + İGV) = Vergi Miktarı” formülünü uygulamak gerekmektedir.

Bu çerçevede, tahakkuk edecek vergi miktarı açısından vergi oranı kadar (bazı durumlarda daha çok) “birim referans kıymet” de önem arz etmektedir. Irak'ta fatura kıymetinden bağımsız olarak gümrük vergilerinin hesaplanmasında tarife cetvelinde her ürün için belirlenmiş olan “referans birim kıymet” kullanılmaktadır.

Tanımlanmış gümrük vergisi yanında, yukarıda da bahsedildiği üzere ithal edilmek istenen eşyada “yerli imalat sanayinin korunması” kapsamında İGV söz konusu ise hesaplama sistematığı olağan vergi hesaplaması ile aynı şekildedir.

İç Vergiler ve Oranları

Kurumlar Vergisi

Irak'ta vergi yasalarının ana kaynağı 22.11.1982 tarihli ve 113 sayılı Federal Gelir Vergisi Kanunu'dur. Bu Kanun 2003 yılında değişikliğe uğramıştır.

Federal Gelir Vergisi Kanunu'na göre, kurumlar vergisi oranı %15'tir. Ancak, 2010 yılının Mart ayında yürürlüğe giren Petrol ve Gaz Kanunu uyarınca, Irak'ta gaz ve petrol sektörlerinden yabancı şirketlerce elde edilen kazançlar için kurumlar vergisi oranı %35'e çıkarılmıştır.

Irak Merkezi Hükümeti (IMH)'de şirket kurulumu veya şube tescil işlemlerini tamamlayan bir yabancı şirket, Genel Vergi Komisyonuna giderek kurumlar vergisi mükellefiyeti tesis ettirmeli ve her yıl Arapça ve Irak Tekdüzen Muhasebe Sistemine uygun olarak hazırlanması gereken yıllık mali tablolarını mayıs ayı sonuna kadar vergi idaresine sunmalıdır. Kurumlar vergisi, mükellefin mali tablolarına göre muhasebe kazançları üzerinden hesaplanmaktadır.

IKB'de firmaların Maliye ve Ekonomi Bakanlığı Vergiler Genel Müdürlüğüne kaydolması zorunluluğu bulunmakta olup, IMH ile aynı şekilde 113 sayılı Federal Gelir Vergisi Kanunu'na göre vergiler tahsil edilmektedir. 26/2007 sayılı Kanun (IKB) ile bölgede faaliyet gösteren firmaların karlarından %15 oranında gelir vergisi alınmakta olup, firmaların elde ettiği gelirlere ilişkin beyannamelerini her sene mart ayı içerisinde anılan kuruma sunmaları gerekmektedir.

Bununla beraber, IKB'de yanlış/yanıltıcı beyan sunma, mali kayıtları saklama ve vergiyi ödemekten kaçınma durumlarında gelir vergisi %50 artırımlı olarak uygulanmaktadır. Olası gecikmelerde de gelir vergisi %10 artırımlı olarak tahsil edilmektedir.

Ayrıca, IKB Bakanlar Kurulunun 08.10.2019 tarih ve 7341 sayılı kararında, gelir ve kar azaltıcı yönde hile yapan firma sahipleri için dava açılacağı ve dava mahkemede inceleninceye kadar firma sahibine yurt dışı çıkış yasağı getirileceği ifade edilmektedir.

Kişisel Vergilendirme

Irak'ta çalışanların yıllık net gelirlerinin tabi olduğu vergi oranları; 250.000 dinara kadar %3, 250.001-500.000 dinar arası %5, 500.001-1.000.000 dinar arası %10, 1.000.001 dinar ve üzeri için ise %15 şeklindedir.

Kişisel gelir vergisi Irak vatandaşı olup olmadığına bakılmaksızın, Irak'ta gelir elde eden tüm çalışanlara tatbik edilir. Asıl ücret dışında elde edilen diğer kazançlar da vergi matrahına dahildir.

Vergi Mukimliği

Federal Gelir Vergisi Kanunu'nda "Vergi Mukimliği (Tax Residence)" kavramı tanınmamaktadır. Irak'ta elde edilen tüm gelir, çalışanın Irak'ta yerleşik olup olmamasına bakılmaksızın Irak'ta vergilendirilir.

Genel itibarıyla, eğer sözleşmeler Irak'ta yapılmış, hizmetlerin bedeli bir Irak bankasına yatırılmış ya da hizmetler fiziksel olarak Irak'ta verilmişse, Irak vatandaşı olmayan yabancıların Irak içerisinde ticari faaliyet içerisinde bulunduğu varsayılmaktadır. Bu durum hizmetlerin bir acente vasıtasıyla sağlanmış olması halinde de geçerlidir.

İlgili mevzuatında özel olarak sayılan ve/veya Irak'ta gerçekleştirilen montaj, danışmanlık, bakım, mühendislik hizmetleri ve diğer tamamlayıcı işler ise bir ya da birden fazla sözleşme konusu olup olmadığına bakılmaksızın Irak'la yapılan ticaret faaliyet kapsamında değerlendirilmektedir.

Irak içerisinde ticari faaliyette bulunan bir kuruluş, Irak'ta tescil edilmeli, vergi komisyonuna kaydolmalı ve vergi borcu bulunup bulunmadığına dair belge almalıdır. Sözleşme yapılması halinde, tarafların vergi ödemekle mükellef olup olmadıklarının veya teminat alınıp alınmaması hususlarının belirlenmesi için bahse konu sözleşme vergi dairesine gönderilmelidir.

Mevzuatta Irak'ta çalışmanın herhangi bir asgari limiti belirlenmediğinden, tek bir gün çalışma bile Irak'ta gerçekleştirilen ticari faaliyet kapsamında değerlendirilebilmektedir.

Vergilendirilebilir Gelir

Vergilendirilebilir gelir, toplam gelirden uygun görülen giderlerin çıkarılması suretiyle elde edilir. Genellikle kaynağı ne olursa olsun tüm gelirleri içerir. Federal Gelir Vergisi Kanunu'na göre, vergilendirilebilir gelirin elde edilmesinde yapılan harcamalar, vergilendirilebilir gelirden düşülebilir.

Söz konusu Kanununun 2. maddesi, Irak'ta vergiye tabi gelir türlerini geniş bir yorumla tanımlamaktadır. Buna göre aşağıdaki durumlarda elde edilen gelirler Gelir Vergisine tabidir.

- Ticari bir faaliyetten veya sözleşmeler, taahhütler veya tazminatlar dahil olmak üzere, ticari doğası olan uğraş veya mesleki faaliyetlerden elde edilen karlar,
- Tahvil veya hisse senedi alımından elde edilen faiz, komisyon, indirim ve karlar,
- Kanun ile istisna getirilmemiş ve Irak'ta herhangi bir vergiye tabi tutulmamış diğer kaynaklar.

Aynı Kanununun 5. maddesi ise, "faturanın yeri dikkate alınmaksızın Irak'ın içinde veya dışında doğan verginin Iraklı kişiye tahakkuk ettirileceği" hükmünü haizdir. Burada "kişi" kavramı, şahısların yanı sıra şirketler, yabancı şirketlerin şubeleri gibi tüzel kişileri de kapsamaktadır. Irak'ta yerleşik olmayanların Irak'ta doğan gelirleri de vergiye tabidir.

Kaynakta Vergi Kesintisi ve Temettü

Irak, stopaj vergisi ve vergi kesintileri konusunda karmaşık bir yasal çerçeveye sahiptir. Uygulamada az sayıda nihai stopaj vergisi vardır. Bunların başında yabancı taraflarla yapılan sözleşmelere ilişkin 2008 tarihli 2 no'lu Talimat ve yukarı akım (upstream) petrol ve gaz sözleşmelerine ilişkin 2011 tarihli 5 no'lu Talimat kapsamına giren sözleşmeler gelmektedir. Yabancı şirketlerden alınan temettüleri ise gelir vergisine tabidir.

Faiz

Yabancı kurumsal hissedarlara ödenen faizler vergilendirilmez. Iraklı bir limited şirket veya şubesinden Irak'ta ikamet etmeyen bir kişiye yapılan faiz ödemelerine %15'lik bir vergi uygulanır.

Kiralar ve Telif Hakları

Yabancı kurumsal hissedarlara ödenen fikri hak bedelleri vergilendirilmez.

Iraklı ve Yabancı Şirketler Arasındaki Sözleşmelerde Stopaj Kesintisi

Vergi kesintilerine ilişkin temel hükümler, 2008 tarihli ve 2 no'lu Talimat ve müteakip değişikliklerde hükme bağlanmıştır. Buna göre, vergi idaresinin yüklenicinin vergiden sorumlu olup olmadığını belirlemesi ve sorumluluk varsa kesinti oranını teyit etmesi için yabancı tedarikçilerle yapılan sözleşmelere ilişkin bilgiler vergi idaresine bildirilmelidir.

Belirli sözleşmelerde, toplam ödemenin %10'una kadar işveren/ihaleyi veren tarafından kesinti yapılabilir. Yapılan kesinti vergi idaresine aktarılır. Yüklenici, vergi borcu olmadığına dair belge getirene kadar söz konusu miktar alıkonulur. Bahse konu talimat uyarınca, sözleşmenin tamamlanmasından itibaren 90 veya 180 gün geçmesine rağmen vergi borcu bulunmadığına dair yazının vergi idaresine ibraz edilmemesi halinde, yapılan kesinti irat olarak kaydedilebilir.

Petrol ve Gaz Sözleşmeleri

2011 tarihli ve 5 sayılı Yönerge ve müteakip değişiklikler, Petrol ve Gaz Vergisi Kanunu'nun uygulandığı taşeronların, petrol sözleşmeleri için brüt tutarlarının %7'si oranında sözleşme ödemelerinde vergi kesintisine tabi tutulmasını öngörmektedir. Petrol dışı sözleşmeler için bu oran %3,3'tür.

Serbest Bölgeler

Serbest Bölgeler Genel Komisyonu Maliye Bakanlığı'na bağlıdır. 19.10.1998 tarihli ve 170 sayılı Kararname uyarınca;

- Serbest bölgelerde gerçekleştirilen yatırım projeleri ve kullanılan sermaye, kar ve faiz kazançları, gelir vergisinden, damga vergisinden ve diğer tüm vergi ve harçlardan muaftır.
- Serbest bölgelerde yürütülen ihracat ve ithalat faaliyetleri (Irak iç piyasasına satılanlar da dahil olmak üzere) hiçbir kısıtlamaya tabi değildir.
- Irak vatandaşı olmayan çalışanların kazançları gelir vergisinden muaftır.
- Irak vatandaşlarının kazançlarının %50'si gelir vergisinden müstesnadır.

Vergi Anlaşmaları

Irak'ın şu anda yürürlükte olan herhangi bir vergi anlaşması bulunmamaktadır. Irak'ın Arap Ekonomik Birliği Konseyiyle imzaladığı bir anlaşması olmasına rağmen fiiliyatta yaygın olarak uygulandığı görülmektedir.

“Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Irak Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması” 17 Aralık 2020 tarihinde imzalanmıştır. Anılan anlaşmanın Türkiye’de iç onay süreçleri tamamlanmıştır. Irak’ta da iç onay sürecinin tamamlanmasının ardından bu anlaşmanın yürürlüğe girmesi beklenmektedir.

Dolaylı Vergiler (Gümrük Vergisi, Özel Tüketim Vergisi, KDV, Çevre Vergileri vb.)

KDV: Irak beş yıldızlı otellerdeki konaklamalarda, tütün ve alkollü içeceklerde KDV tahsil etmekte olup, bunun dışındaki ürünlerde herhangi bir satış vergisi bulunmamaktadır.

Damga Vergisi: 71 sayılı ve 2012 tarihli Damga Vergisi Kanununa göre, sözleşme bedelinin %0,2’sinin damga vergisi olarak ödenmesi gerekmektedir. Uygulamada, özel şirketlerle yapılan sözleşmelerde damga vergisi ödenmemektedir. Ancak, sözleşmenin dava konusu olması halinde taraflarca damga vergisi ödenmektedir. Kamu ile yapılan sözleşmelerde ise muafiyet söz konusu değilse sözleşmenin imzalanması sırasında damga vergisi tahsil edilmektedir.

Ürün Standartları ile ilgili Uygulamalar

Irak’ta yerel ürünler ile Irak Devleti tarafından gerekli görülen ithal ürünler için Irak standartlarının akreditasyonu, yayımlanması, gözden geçirilmesi, değiştirilmesi ve iptal edilmesi, referans kılavuzların hazırlanması ve talep eden kullanıcılara satılması ile standartlar alanında Arap ülkelerindeki ve uluslararası gelişmelerin takip edilerek gerekli düzenlemelerin yapılması Irak Planlama Bakanlığı’na bağlı Merkezi Standardizasyon ve Kalite Kontrol Kurumunun (COSQC - <http://www.cosqc.gov.iq>) görevidir.

IKBY’de ise COSQC tarafından belirlenen standartlara uyumlu bir çerçevede mezkur alanlarda IKBY Standardizasyon ve Kalite Kontrol İdaresi (KSQCA - <http://ksqca.org>) yetkilidir.

Irak’a ithal edilen tüm ürünlerin COSQC tarafından belirlenen standartlar ve teknik özellikleri taşınması zorunludur. Gümrük kapılarında yapılacak denetimlerde ilgili standart ve/veya teknik özellikleri sağlamadığı tespit edilen ürünlerin ülkeye girişi engellenebilmektedir. Diğer taraftan, Merkezi Irak Yönetimi tarafından 01.07.2011, IKBY tarafından 12.05.2012 tarihlerinde uygulamaya konan “Sevk Öncesi İnceleme – SÖİ” programı çerçevesinde, 12 ürün grubunda yer alan birçok ürünün ithalatında sevk öncesinde uygunluk tespiti ile “Uygunluk Belgesi” düzenlenmesi zorunluluğu getirilmiştir. Uygunluk Belgelerinin kontrolü gümrük kapılarında yetkili gümrük otoritesi tarafından yapılmaktadır.

Sevk öncesi inceleme kapsamında uygunluk değerlendirme ve belge düzenlenmesi hususunda COSQC tarafından yetkilendirilen Kuruluşlar listesinde değişiklik yapılmıştır. Bu kapsamda, COSQC uygunluk değerlendirme konusunda Bureau Veritas ile Applus şirketlerini yetkilendirmiştir.

Irak'ın ürün güvenliği ve denetimi politikalarında önemli bir yer tutmakta olan SÖİ (Sevk Öncesi İnceleme) IMH ve IKBY arasında yeknesak bir uygulama çerçevesinde yürütülmemektedir. Bu durum ise ürün güvenliği ve piyasa gözetimi konusunda yeterli altyapısı bulunmayan ülkenin gerek dış ticaret işlemlerinin hızlı bir şekilde yürütülmesinde gerek iç piyasanın doğru bir şekilde denetlenmesi hususunda gerekli eşgüdümün sağlanamaması sonucunu doğurmaktadır.

Öte yandan, IMH ile IKBY arasında ticaret alanında teknik mevzuat ve uygulamalara ilişkin farklılıklar söz konusudur. Bu kapsamda, IKBY'nin uygunluk değerlendirme alanında yetkilendirdiği İntertek firması ile sözleşmesi devam etmektedir. Ancak IKBY yönetimi 2017 yılında özel bir iştirak olarak kurulmuş olan ve halihazırda İbrahim Halil, Hacı Ümran, Erbil Uluslararası Havalimanı, Serzeri ve Fişhabur sınır kapılarında aktif olarak faaliyet göstermekte olan New Standart Company tarafından uygunluk denetiminin yapılması yönünde karar almış olup, SÖİ'ye tabi ürün listesini çok büyük bir oranda azaltmıştır. Bu kapsamda uygunluk denetimi ve kalite kontrol işlemleri Türkiye-Irak sınır kapılarında ve Erbil Uluslararası Havalimanı'nda New Standart Company tarafından yapılmaktadır. (<https://newstandardlab.com/> ulaşılabilir.)

Ancak, IMH'ye bağlı olan COSQC tarafından uygulanan teknik kriterlere riayet edildiği bildirilse de, çoğu zaman New Standart Company tarafından yapılan uygunluk denetimi sonucunda verilen belgeler ve laboratuvar tahlil sonuçları IMH gümrük bölgesine girişte yapılan denetimlerde kabul edilmeyerek tekrar tahlil edilmek üzere eşyadan numune alınarak Bağdat'a gönderilmek istenilmektedir. Bu durum dış ticaret işlemlerinde aksamalara sebebiyet vererek zaman ve maliyet noktasında ihracatçılarımıza sorun yaratabilmektedir.

Bu çerçevede, uygunluk değerlendirme alanında IMH ile IKBY'nin farklı kuruluşları yetkilendirmesinin, Irak'a ihracat yapan firmalarımızın geçişlerde sıkıntılar yaşamasına neden olabileceği değerlendirilmektedir.

Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

Sevk Öncesi İnceleme'ye (SÖİ) Tabi Ürünler:

“Oyuncaklar”, “Elektrikli ve Elektronik Ürünler”, “Nakil Vasıtaları, Bunların Lastikleri ve Yedek Parçaları”, “İnşaat Malzemeleri”, “Gıda Maddeleri (taze et, balık, yaş meyve/sebze hariç)”, “Kozmetik, Kişisel Hijyen Ürünleri, Temizlik Malzemeleri”, “Ev Gereçleri”, “Mutfak Aletleri”, “Kimyasallar”, “Tekstil Ürünleri ve Ayakkabılar”, “Evler İçin Yakıtlı Isıtma Cihazları”, Diğerleri (“Her Türlü Metalik Kutu ve Kapaklar”) ürünlerinde SÖİ çerçevesinde Irak'a ihracat öncesinde Uygunluk Belgesi temin etmek zorunludur.

Yetkili Gözetim Şirketleri: SÖİ kapsamında uygunluk tespiti ve belge düzenlenmesi hususunda COSQC tarafından; B.V. Bureau Veritas ile Applus şirketleri yetkilendirilmiştir.

Irak'ta ithalat denetimleri gümrük kapılarında Maliye Bakanlığı Gümrükler Genel Komisyonu (<http://www.customs.mof.gov.iq/>) tarafından yürütülmektedir. 1984 tarihli ve 23 sayılı Irak Gümrük Kanunu'na Arapça olarak anılan sayfadan ulaşılabilir. Ayrıca aynı sayfada gümrüklere ilişkin yeni talimat ve düzenlemelerin duyurusu da yapılmaktadır.

Piyasa Gözetimi ve Denetimi

Irak'a ithal edilen ürünlerin güvenlik/güvenilirlik şartlarına uygunluğunun denetimi genellikle ithalat aşamasında yapılmakta olup, yerli ve ithal ürünler için piyasa gözetimi ve denetimi yaygın değildir. Diğer taraftan; etiket, işaret, ambalaj ve belge kontrolü ile gerektiğinde teste başvurmak suretiyle piyasa gözetimi ve denetimini gerçekleştirmek görev alanlarına göre çeşitli bakanlıklar ve kamu kurumlarının sorumluluğundadır.

Diğer

İlaç, takviye edici gıda ve medikal ekipman ile cihazların ihracatı için IKBY Medikal Kontrol Kurumundan (KMCA) izin alınması gerekmektedir. Bu çerçevede, söz konusu sektörlerde faaliyet gösteren üreticiler doğrudan veya IKBY'deki ithalatçıları aracılığı ile KMCA'ye başvurarak üretici ve ürün kayıtlarını yaptırmalıdır.

İhracat sürecinde ise ürünlerin İbrahim Halil sınır kapısına ulaşmasını müteakip, IKBY Sağlık Bakanlığı laboratuvarlarında testi yapılmaktadır. Test ürüne göre değişmekle birlikte 5 gün ila 30 gün içerisinde sonuçlanmakta, test ücreti ise sevkiyattaki parti başına için 500 ila 1000 dolar arasında tutmaktadır. Her ne kadar test sonuçlanmadan önce ürünlerin IKBY'ye girişine izin verilse de, ürünler gümrükteki depolarda veya ithalatçının deposunda bekletilmekte, test sonuçları ile birlikte ilgili barkodlu etiketler çıkınca piyasaya sunulmasına izin verilmektedir.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Irak'ta, ambalaj, paketleme ve etiketleme konusundaki düzenlemeler Merkezi Standardizasyon ve Kalite Kontrol Kurumu (COSQC) yönergeleri ile düzenlenmektedir. Irak'ta ürün etiketlerinin Arapça olması zorunludur. Bu hususta özellikle gıda ürünlerinde etikete büyük önem verilmekte olup, gıda ürünlerinin ambalajlarının üzerinde; ürünün adı, içindekiler listesi, net ve brüt ağırlık (metrik sistem), üretici / paketleyici / dağıtıcı / ithalatçı / ihracatçı / satıcının adı ve adresi, menşei ülke, parti numarası, üretim ve son kullanma tarihi, kullanım talimatları ve ürün adedi bulunmak zorundadır.

Raf Ömrü

Üç ay veya daha kısa raf ömrüne sahip ürünler için; üretim ve son kullanma tarihleri yalnızca üretici firma tarafından doğrudan tüm bireysel paketlerin üzerine kalıcı mürekkeple basılmış, kazınmış veya kabartma ile işlenmiş olmalıdır. Orijinal etiket zorunlu olup, çıkartma ile belirtilmiş son kullanma tarihi kullanılmasına izin verilmemektedir. Bu ürünler için üretim ve son kullanma tarihi gün, ay ve yıl olarak belirtilmelidir.

Üç aydan uzun raf ömrüne sahip ürünler için; ürün ambalajında üretim ve son kullanma tarihi sırasıyla ay/yıl olarak belirtilmelidir. Üretim tarihi için ayın ilk günü, son kullanma tarihi için ayın son günü dikkate alınır.

Birden fazla parça içeren ambalajlar için raf ömrü bilgisi her bir ürünün dış ambalajına basılmalıdır.

Ayrıca, raf ömrü 1 yıl üzerinde olan malların raf ömrünün yarısını, raf ömrü 1 yıl ve daha kısa olan ürünlerin raf ömrünün üçte birini geçmiş olması durumunda ülkeye girişine izin verilmemektedir.

Teknik Engeller

Sevk Öncesi İnceleme: Gerek belge başvuru ücretlerinin yüksekliği, gerekse de ihracatçılar için ilave zaman kaybına yol açması (incelemeye tabi ürünler için her sevkiyat öncesinde belge temin edilmesi gerekebilmektedir) sebebiyle Sevk Öncesi İnceleme-SÖİ- uygulaması bir teknik engel oluşturmaktadır.

Irak'a ihracatta menşe şahadetnamesi ve fatura tasdikleri sadece Irak'ın Ankara Ticaret Müşavirliğinden yapılabilmektedir. Irak ve Türkiye arasındaki ticaretin hacminin büyüklüğü dikkate alındığında tek noktada belge tasdiki yapılması ciddi zaman kaybına neden olmaktadır.

Diğer taraftan, Irak'ın DTÖ'ye taraf olmamasının doğal bir sonucu olarak, uyguladığı ticaret politikasında ithalat yasakları ve fahiş vergi artışlarını yaygın olarak kullanması, çoğu zaman karşımıza çıkan diğer engeller olarak görülmektedir. Her ne kadar aynı Gümrük Kanunu ve Tarife Cetvelinin kullanıldığı belirtilse de, IMH ve IKB Yönetimleri birbirlerinin aldıkları ithalat yasağı kararlarını, kotaları veya vergi artışlarını yeknesak bir şekilde uygulamamaktadır.

Referans kıymetlerdeki artış: Konuya ilişkin bir diğer örnek ise, ithalat vergilerine esas olan referans kıymetlerdeki artış oranlarıdır. Söz konusu referans kıymet birim tutarlarında yapılan artışlar ile gümrük vergileri arttırılmadan, ödenecek gümrük vergi tutarlarında artışa gidilebilmektedir.

Piyasaya arz edilen tüm ürünlerin güvenli ve kaliteli olmasını sağlamak, ülkelerin en temel öncelikleri arasındadır. Bu amaçla, ürünlerin uyması gereken teknik kriterler (standartlar ve teknik düzenlemeler) ile ürünlerin bu kriterlere uygun üretildiğini belgeleyen uygunluk değerlendirmesi işlemlerine günümüzde daha fazla başvurulmaktadır. Standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi prosedürleri, sınai, ekonomik ve ticari gelişmeye katkıda bulunan, insan can ve mal güvenliğini korumayı amaçlayan, modern ekonominin ve standardizasyon sisteminin temel taşlarıdır.

Bununla birlikte, standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi işlemleri çoğu zaman insan sağlığı ve güvenliği gibi meşru amaçların ötesinde ticarete teknik engeller olarak adlandırılan ve uluslararası ticaretin serbest akışını olumsuz etkileyen engellere yol açmaktadır. Uluslararası kabul görmüş standartlardan farklı teknik kriterler belirlenmesi ve gerektiğinden katı test ve belgelendirme işlemlerinin zorunlu kılınması bu alandaki en önemli sorunlardır. Şeffaf bir şekilde kabul edilmeyen ve uygulanmayan bu düzenlemeler ihracatçı firmalar açısından ek külfet ve maliyetlere de yol açmakta ve rekabet edebilirliklerini güçleştirmektedir. İhracatta karşılaştığımız ticarete teknik engellerin önlenmesi, sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması açısından da önemlidir.

Bu kapsamda, T.C. Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü internet sayfasında konu ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcuttur. (<https://teknikengel.gov.tr/>).

Ticarette Teknik Engeller İnternet Sitesi, ihracatçılarımızın ticarette teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede; ihracata konu ülkenin ticarette teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ihtiyaç duyulan ülke mevzuat ve uygulamaları hakkında ilave bilgiler Bakanlığımızdan talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan ticarette teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir.

Ticarette Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik suretiyle ilgilenilen ülke ve ürün gruplarına ilişkin taslak düzenlemeler e-posta ile günlük olarak gönderilmektedir. Ayrıca, firmalarımız ihracatlarını olumsuz etkileyebilecek diğer ülke düzenlemelerini taslak aşamasında öğrenip yorum yapabilmektedir.

Ticarette Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik ücretsizdir.

2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

Irak'ta ticari markalarla ilgili yasal çerçeve ilk olarak Ticari Markalar Kanununun çıkarıldığı 1931 yılında çizilmiştir. Bu yasa, 1957 yılında 21 Sayılı Ticari Markalar ve Ticari Veriler Yasası ile değiştirilmiştir. Uluslararası koruma standartlarına uymaması ve coğrafi işaretler konusunda düzenleme içermemesi nedeniyle 2004 yılında Koalisyon Geçici Otoritesi (CPA) tarafından yayınlanan 80 sayılı talimatla bu yasa "Marka ve Coğrafya İşaret Kanunu" olarak tekrar değişikliğe uğramıştır.

Irak, 1967 tarihli Fikri Mülkiyetin Korunmasına İlişkin Paris Sözleşmesi ile Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Sözleşmesinin üyesidir. DTÖ üyesi olmayan Irak'ta, katılım sürecinde TRIPS Anlaşması ile uyumlu bir yasal çerçeve oluşturmak yönünde çalışmalar olmakla birlikte, bu çalışmaların ne zaman sonuçlanacağı bilinmemektedir.

Irak'ta fikri mülkiyet hakları ihlali ve özellikle sahtecilik, gerek ülkedeki iç karışıklıklardan gerekse de Irak halkı ve devlet kurumları nezdinde bu konuya gerekli önemin verilmemesinden ötürü son on yılda artmıştır. Bu nedenle marka sahibi firmalar Irak'taki ticari marka haklarını koruma konusunda dikkatli olmalıdırlar.

Irak Marka ve Ticari İşaretler Kanununa göre "marka", bir teşebbüsün mallarını veya hizmetlerini diğer teşebbüslerin mallarından veya hizmetlerinden ayırt edilmesine yardımcı olan herhangi bir işaret veya işaret kombinasyonu olarak tanımlanmıştır. İşaret; kişisel isimler, harfler, rakamlar, şekiller, kelimeler veya renkler gibi unsurlar ve bu tür unsurların herhangi bir kombinasyonu olabilir.

Irak'ta ticari markalar, Irak Sanayi ve Madenler Bakanlığı Marka Tescil Bürosu'na tescil edilmektedir. Ancak 2011 yılında IKBY Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, IKB'yi kapsayan kendi kayıt sistemini başlatmıştır. Merkezi Irak Yönetimi IKBY tarafından yapılan marka tescillerini tanımadığından ihtilaflar ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle, sadece IKB'de marka tescili yaptırmış şirketlerin, Irak genelinde fikri mülkiyet haklarından yararlanabilmek için Bağdat'ta da marka tescili yaptırmaları gerekmektedir. Öte yandan, Bağdat Marka Tescil Bürosunda yapılan marka tescili tüm ülkeyi kapsamına rağmen, münhasıran IKB'de iş yapmak isteyen bir marka sahibinin, bu bölgede de tescil işlemi yapması faydalı olacaktır.

IKB'de bazı ürün gruplarında taklitlerin/sahtelerin pazarda yer bulabildiği görülmektedir. Bu tür durumlarda firma IKB'deki mahkemelere başvurarak ürünün toplatılmasını sağlayabilmekte veya satışa sunulmasını engelleyebilmektedir. Bunun için firmanın IKBY Marka Tescil Müdürlüğüne başvurarak ürününü ve markasını tescil ettirmesi gerekmektedir.

Irak'ta bir markanın koruma süresi on yıl olup, bu süre dolduğunda marka koruma süresi yenilenebilmektedir. Yasa, marka tescili sahiplerine, sahibinin rızası dışında aynı ve/veya benzer ve/veya kafa karışıklığına neden olacak işaretlerin tüm üçüncü partilerce kullanımını engelleme hakkı vermektedir. Buna göre tescilli marka sahipleri marka hakları ihlal edildiğinde delilleri ile yetkili merciler suç duyurusu yapabilirler.

Suç şikayetine ek olarak ticari marka sahibi, yeterli delille desteklenmek şartıyla uğranılan zararlara ilişkin yetkili mahkemede tazminat davası açabilir, hak ihlalinde bulunanın hak ihlalinden doğan karının kendisine ödenmesi ve mahkeme süresince hak ihlaline konu ürünün satışının durdurulması, toplatılması vs. talebinde bulunabilir.

Ancak, Ticari Markalar Kanunu, Gümrük İdarelerine sahte malları sınırda kendi başına durdurma yetkisi vermemektedir. Marka sahiplerinin mahkeme kararı aldıktan sonra sınırlarda sahte malları durdurması ise mümkündür.

Anılan kanun, ticari markaların korunması için makul önlemler sağlamakla birlikte, uygulamada ülkenin içerisinde bulunduğu istikrarsızlık süreçlerde gecikmelere neden olmaktadır. Buna rağmen, marka sahiplerinin marka ihlallerine karşı dava açabilme hakkına sahip olmak ve gelişen Irak pazarında gelecekte ortaya çıkabilecek hak kayıplarına karşı önlem alabilmek için marka tescili yaptırması önem arz etmektedir.

Dağıtım Kanalları

Türk ürünleri kara ulaşımının kolaylığı nedeniyle %80'in üzerinde karayolu ile Irak'a sevk edilmektedir. 2012 yılına kadar Irak'ın her bölgesine taşımacılık yapabilen Türk tırları, o tarihten itibaren Irak Merkezi Hükümeti'nin (IMH) güvenlik gerekçesiyle kendi bölge sınırlarını yabancı araçlara kapatması nedeniyle Kerkük veya Musul'a girmeden Erbil'de yüklerini Irak tırlarına aktarma zorunluluğu ile karşı karşıya kalmaktadır.

Irak'ta en yaygın dağıtım kanalları toptancılık, perakendecilik, ticari acenteler ve distribütörlerdir. Irak Ticaret Bakanlığının Kamu Gıda Dağıtım Sistemi (Karne Sistemi) aracılığıyla Iraklılara sübvansiyonlu fiyatlarla temel gıda maddesini sağlamaya devam etmesi nedeniyle kamu sektörü de Irak'ın perakende sektöründe etkindir. Bununla birlikte, ekonomik büyüme ve dışa açılıma paralel olarak, özellikle Irak'ın büyük şehirlerinde, batı tarzı süpermarketler için artan bir talep vardır.

E-ticaret platformları üzerinde Iraklılar tarafından en fazla talep gören ürünler; kozmetik, parfümeri, kol saati ve aksesuarları, hazır giyim, oyuncak, elektronik ürünler, ev aletleri, otomobil aksesuarları, saç/deri vs. bakım ürünleri ve el aletleridir. Ancak, e-ticaretin izlenmesi/değerlendirmesi ve e-ticaret sitelerinin siber güvenliğiyle ilgili mevzuat altyapısının bulunmaması, gelişmemiş yapısı nedeniyle bankacılık sisteminin Irak halkına çevrimiçi ödeme sistemleri ve yaygın kredi kartı kullanım imkanları sunamaması, e-ticarete yönelik lojistik ve gümrük altyapısının bulunmaması, posta hizmetlerinin henüz modernize edilememesi (çevrimiçi sipariş izleme olmaması), Iraklı tüketicilerin e-ticarete güvenmemelerinden dolayı hala peşin ve elden ödeme yapmayı tercih etmesi, internet okur-yazarlığının düşük olması ve e-ticaret konusunda yeterli yetişmiş insan gücü bulunmaması gibi nedenlerle Irak'ta e-ticaret platformları yaygınlaşmamıştır.

Tüketici Tercihleri

Irak'ta fiiliyatta, tüketiciyi korumaya yönelik yasaların etkin uygulanmaması, sistematik piyasa gözetimi/denetiminin bulunmaması gibi nedenlerle sosyal gerekler, adil ticaret ve ekonomi standartlarına uymayan, insan ve çevre sağlığını dikkate almayan ürünler pazarda yer bulabilmektedir. Bu şartlarda, Irak halkı nezdinde özellikle "kalite" algısı çok önemli olup, bu algıya zarar verebilecek ticari uygulamalar Irak tüketicisi nezdinde olumsuz tepkilere neden olabilmektedir.

Ayrıca petrol fiyatlarındaki dalgalanmalara paralel olarak Irak halkının alım gücü ciddi miktarda düşüp yükselebilmektedir. Ülkenin kendi tarım ve sanayisi gelişmediğinden özellikle temel ihtiyaç maddelerinde ithalat süreklilik arz etmekle birlikte, petrol gelirlerinin arttığı dönemlerde hem kamu harcamaları hem de özel tüketiminin yükselmesi ile bütün ürünlerde ithalat artabilmektedir. Petrol fiyatlarının düştüğü dönemlerde ise, inşaat ve yapı malzemeleri gibi daha çok kamunun satın aldığı ürünler ile lüks/fiyatı yüksek ürünlere talebin düşmesi beklenmelidir.

IKB'de gelir dağılımındaki farklılıklara ve çeşitli bölgelere göre tüketici tercihleri değişmektedir. Ekonominin istikrarsız seyrettiği dönemlerde tüketiciler daha ucuz ürünlere yönelebilmektedir.

Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Güvenlik endişeleri, şeffaflık eksikliği, bürokrasinin hantallığı, karmaşık sosyo-kültürel yapısı ve zayıf bankacılık sektörü gibi nedenlerle Irak girmesi zor bir pazardır. Bu itibarla, pazara girişte güvenilir yerel ortaklarla çalışmak büyük önem arz etmektedir. Diğer ortadoğu ülkeleri ile benzer şekilde kişisel ilişkiler ticaretin başlamasında çok önemlidir. Bu minvalde, ithalatçı ve acentalarla tanışmak, pazarı ve çalışma koşullarını daha iyi anlamak için güvenlik şartlarının uygun olduğu bir vakitte Irak'ın yerinde ziyaret edilmesi ihracat yapmak isteyen firmalar için faydalı olacaktır.

Irak bir fuar ülkesi niteliği arz etmemektedir. Ülkede yapılan fuar sayısı oldukça azdır ve bu fuarlara katılım sağlayan firma ve ziyaretçi sayıları düşüktür. Bununla birlikte, Iraklı tüccarlar çevre ülkelerde (Türkiye, BAE) yapılan fuarlara ilgi göstermekte olup, Iraklı iş insanları ile bu fuarlarda da tanışmak mümkündür.

Irak'ta doğru seçilmiş yazılı basına verilecek reklamların faydalı olması beklenmekle birlikte, ülkede gazete okuma oranı düşük, TV izleme oranı ise yüksektir. Bu minvalde televizyon reklamları ile daha geniş bir kesime ulaşabilir.

Iraklı alıcılarla yapılacak görüşme ve yazışmaların Arapça olması, ürün ve firma tanıtımıyla ilgili e-posta mesajlarının görsel unsurlar içermesi ve üretici/imalatçı firmalarımızın bu hususu özellikle belirtilmesi tavsiye edilmektedir.

Diğer taraftan, kurumsal e-mail kullanımının halen çok yaygın olmaması nedeniyle, Iraklı alıcıların cep telefonlarının akıllı telefonlara kaydedilerek mesajlaşma uygulamaları (whatsapp gibi) üzerinden potansiyel müşteriler ile temas kurulması ve teklif gönderilmesinin etkili olabileceği düşünülmektedir.

Irak'ta Devlet Kurumları dahil sosyal medya (özellikle Facebook) kullanımı çok yaygın olup, bu platform üzerinden bilgi toplanması ve/veya tanıtım yapılması da faydalı olacaktır.

Kamu İhaleleri

Irak'ta merkezi bir tedarik organı yoktur; her bir devlet kurumu, ihale kanunu ve talimatlar uyarınca kendi proje ve alımlarını yürütmektedir. Kamu alımları ve ihaleleri ihaleye çıkan kurumlar tarafından ayrı ayrı duyurulmaktadır.

2004 yılında yürürlüğe giren ve kanun gücüne sahip olan 87 sayılı Geçici Koalisyon Otoritesi Emri ile başlayan yeni genel sözleşme sistemi, Irak Hükümeti'nin genel müteahhitlik sisteminin hukuki temelini oluşturmaktadır. Irak'ta kamu ihaleleri 2014/2 sayılı talimat çerçevesinde düzenlenmiştir. Buna göre kısaca;

- Düşük maliyet ilkesinin çerçevesinde ihale prensipte en düşük teklifi sunana verilir. Kamu yararı gerektirdiğinde fiyat dışında takas kriterleri de kabul edilebilir.
- Kamu ihale prosedürlerinin mümkün olduğunca rekabetçi, eksiksiz, adil ve kamuya açık olmasını ve ayrıca ihale davetinin yeterli şekilde duyurulması, tekliflerin değerlendirilmesi kriterlerinde objektiflik sağlanması hedeflenmiştir.
- Kamu sözleşmeleri ile ilgili ihtilaflar Bağımsız İdare Mahkemelerine taşınabilir.
- İhale duyuruları, Arapça ve Kürtçe dillerinin yanı sıra, özellikle Irak Devleti dışındaki kuruluşlar veya kişiler tarafından teklif verilmesi beklendiğinde, gerektiğinde başka bir dilde yayınlanabilir.

Irak Devleti Genel İhale İlkeleri Kılavuzuna Irak Planlama Bakanlığının internet sitesinden ulaşılabilir. (<https://mop.gov.iq/en/general-government-contracts-department>)

Ancak, anılan yasal çerçeveye rağmen, yaygın yolsuzluk kültürü nedeniyle Irak'ta kamu alımları ve kamu tarafından yürütülen projelerin büyük kısmı hedeflenen ilkelerle doğrultusunda gerçekleşmemektedir. Kamu ihalelerinin rekabet halindeki çeşitli politik gruplarca kontrol edildiği ve değişik gruplarca korunan bürokratların kamu ihalelerini kendi gruplarına çıkar sağlama aracı olarak kullandıkları gözlemlenebilmektedir.

IKB'nin ise yıllık yatırım planları mevcut olup, finansal yetersizlikler nedeni ile bu planlar zaman zaman sekteye uğrayabilmektedir. IKB'de kamu kurumları ihale sürecinde farklı yöntemler izleyebilmektedir. Çok sık karşılaşılmasa da bazı projeler (genelde yüksek tutarlı ve önemli ölçüde mühendislik bilgisi gerektiren işler) Bölge'deki diplomatik misyonlara duyurulmakta olup, bu çerçevede sözkonusu projeler Erbil Ticaret Ataşeliğince ilgili kuruluşlara ve meslek örgütlerine iletilmektedir. Bununla birlikte, bazı projeler için ise ilgili kamu kurumları IKB'de kayıtlı firmalar arasında kendi kurumlarının "İdari ve Hukuki İşler Müdürlüğü"ne kayıt yaptıranlara duyuru yapabilmekte veya doğrudan firmaları ihaleye davet edebilmektedir.

Ayrıca, zaman zaman bazı Bakanlıkların ve/veya Valiliklerin internet sitelerinde de ihale duyuruları yapılabilmektedir.

Uluslararası kuruluşların da (Dünya Bankası, IFC, JICA gibi) zaman zaman İKB'deki projeleri finanse ettiği bilinmektedir. Bu çerçevede, bu tür uluslararası kuruluşlar ilgili Bakanlıklar ile yaptıkları protokollerle ihaleyi üstlenecek firmayı belirlemektedir. Genel yöntem olarak İKB'de kayıtlı firmalar ilgili Bakanlıkların İdari ve Mali İşler bölümüne kaydını yaptırdıktan sonra ihalelerle ilgili bilgi edinebilmektedir.

3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER

Tarım ve Hayvancılık

Geleneksel bir tarım ülkesi olmasına rağmen, modern sulama tekniklerinin gelişmemesi nedeniyle Irak, bitkisel ve hayvansal üretim için halen büyük oranda yağmurla beslenen tarıma bağımlıdır. Potansiyel olarak tarımsal üretime uygun arazi, ülkenin toplam yüzölçümünün ancak yüzde 27'sinden ibarettir. Ülkenin geri kalanı, ülkedeki milyonlarca küçükbaş hayvanın doğal otlatma alanı olan son derece düşük yağışlı çöller ve kayalık/sarp dağları içerir.

Irak'ta tarımsal üretim için kullanılan toplam alan, ekilebilir alanın yüzde 67'si olan yaklaşık 8 milyon hektardır. Ancak, toprak tuzluluğu, kuraklık, yazın sulama suyunun kıtlığı, nadas ve istikrarsız siyasi durum gibi bazı kısıtlar nedeniyle, her yıl ortalama ekilen alanın 3 ila 4 milyon hektar arasında değiştiği tahmin edilmektedir.

Hayvancılık, tarımsal üretimin ana kaynağını oluşturmaktadır. Geleneksel olarak çiftçiler, çiftlik gelirlerini artırmak ve temel gıda gereksinimlerini karşılamak için hayvan beslerler. Koyun, keçi ve sığır Irak'ta beslenen en önemli hayvanlardır. Son dönemde tavukçuluk sektörüne de önemli yatırımlar yapılmaktadır.

Yıllarca süren savaş ve toplumsal karışıklıkların ardından Irak, tarım sektöründe bir dizi ciddi zorlukla karşı karşıyadır. Uzun vadeli ve sürdürülebilir bir tarım politikası üretilmemesi ile toprak ve su kaynaklarının giderek azalması nedeniyle ülke, hızla artan nüfusunun gıda ihtiyacını karşılayamamaktadır. Bu durumda tarım sektörünü geliştirmek adına üretilen politikalar genellikle kısa dönemli kazancı hedeflemektedir. (Yapısal çözümler yerine ticari önlemler)

Yapısal sorunların başında sulama sistemlerindeki su kayıpları gelmektedir. Genel olarak tarımda kullanılan su önemli kayıplarına maruz kalarak toprak kanallardan ve hendeklerden yapılmış çok bakımsız dağıtım sistemleri aracılığıyla çiftçilerin tarlalarına taşınmaktadır.

Aşırı otlatma önemli bir sorundur. Otlakları koruyarak hayvancılık üretimini artırmak amacını taşıyan bir otlak yönetimi sistemi kurma çabası bulunmamaktadır.

Irak'ın tarım sektöründe karşılaştığı diğer sorunlar olarak; güvenlik yetersizliği nedeniyle çiftçinin tarımsal araziye kısıtlı erişimi, yerinden edilmiş iç nüfusun yerlerine dönememesi, çiftçilik girdilerinin artan maliyeti, savaş döneminde depolama tesisleri de dahil olmak üzere arazide, tarım ekipmanlarında ve altyapıda meydana gelen fiziksel hasar, veterinerlik hizmetlerine erişim yetersizliği gösterilebilir. Tarım sektörünün verimsizliği ve istihdam imkanlarının eksikliği, kentsel alanlara göçü tetikleyerek kentsel yoksulluğu da artırmaktadır.

Petrole dayalı ekonomiyi çeşitlendirme amacı ile IKB'de tarım ve hayvancılık sektörüne yönelik yatırımlara özel bir önem verilmekte olup, çiftçileri üretmeye yönlendirecek mekanizmalar geliştirilerek tarımsal üretimin artması istenmektedir. Bu çerçevede, son dönemlerde daha çok buğday, arpa, patates, üzüm, nar, kümes hayvancılığı ve süt ürünleri alanında tarım veya tarımsal sanayi yatırımları yapılmaktadır. Diğer taraftan, IKB tarım ve endüstriyel tarım ürünlerini daha çok diğer ülkelerden tedarik etmektedir.

Sanayi

Hidrokarbon sektörü

Irak (Suudi Arabistan, Venezuela, Kanada ve İran'dan sonra) dünyanın en büyük beşinci petrol ve kanıtlanmış en büyük onuncu gaz rezervlerine sahiptir. Petrol çıkarma maliyetleri diğer ülkeler göre düşük olduğundan bu sektörde geliştirme yapmak nispeten kolay ve ucuzdur. Irak'ta, 100 milyar varilden fazla rezerv barındıran ve uzun vadeli sözleşmelere imkan sunan yedi dev petrol sahası vardır. Ham petrol, Basra Limanı üzerinden büyük kapasitelerde, Türkiye üzerinden ise nispeten daha düşük kapasitelerde dünyaya ihraç edilebilmektedir. Petrol ve gaz sektörü ülke GSMH'sinin %55'ini oluşturmaktadır.

Petrol ve gaz sektöründeki yatırımlar, operasyonlar, altyapı konusundaki yönetim yetkisi Petrol Bakanlığına bağlı devlet şirketlerine aittir. Petrol arama ve pazarlama faaliyetleri dışında kalan yatırımlar konusunda Ulusal Yatırım Komisyonunca yatırım lisansı düzenlenmektedir.

Ülkenin, depolama tankı, boru hattı, rafineri, yükleme platformu ve taşıma araçları gibi altyapı ihtiyacı bulunmaktadır. Basra petrol kaynaklarının Kerkük-Yumurtalık boru hattı üzerinden Türkiye'ye bağlanması ve Ürdün-Akabe Limanı ile Basra arasında bir boru hattı kurulması projeleri gündemde olan petrol nakli projeleridir. Öte yandan, üretim miktarındaki artışa bağlı olarak, Basra'da tankerlere petrol yüklenen terminalin de kapasitesinin artırılması gerekmektedir. Ayrıca, Kerkük ve Nasiriye'de petrol rafinerisi kurulması planlanmaktadır.

Irak kanıtlanmış doğalgaz rezervine sahip olmasına karşın, söz konusu gazı çıkarıp işleyecek tesisi bulunmamaktadır. Doğalgaz üretiminin eksikliği, başta elektrik sektörü olmak üzere, gübre sanayi ve LNG sektöründe hissedilmektedir.

Endüstri ve Üretim

Irak'ın yerli sanayi ve imalat sektörünün gayri safi yurtiçi millî hasılaya katkısı yalnızca %2'dir. Irak Hükümeti tarafından, yerli sanayinin ve imalat sektörünün geliştirilmesi, istihdama katkısı düşük olan petrol ve gaz sektörlerinin ekonomi içerisindeki payının azaltılması hedeflenmektedir.

Sanayi ve Madenler Bakanlığı kendisine bağlı 72 adet devlet şirketinin yeniden işler hale getirilmesi, tevsi ve modernize edilmesi için bunların özelleştirilmesi ve ekonomiye kazandırılmasına çaba harcamaktadır.

2006 yılında çıkarılan 13 sayılı Yatırım Kanunu yeni sanayi tesislerinin kurulmasına ve var olanların da yabancı şirketler tarafından yatırım yapılarak 20-30 yıl işletilmesine imkân tanımaktadır. Ancak, özelleştirme mevzuatı bulunmamaktadır.

Diğer taraftan, özel sektörün üretim tecrübesi bulunmadığından, yerli üretim tesislerinin kurulabilmesi için yabancı firmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

IKB'de sanayi daha çok petrol dayalıdır. Bununla birlikte, kapasiteleri çok yüksek olmasa da çimento fabrikaları, demir çelik fabrikaları, hidrokarbon tesisleri, meşrubat işleme fabrikaları, yoğurt ve süt mamulleri fabrikaları, ayçiçek yağı ve margarin tesisi, buğday ve patates işleme fabrikaları, paketlenmiş ve işlenmiş gıda tesisleri (cips, kek, şekerleme gibi), küçük çaplı cam, plastik ürünler, ambalaj, mobilya ve halı fabrikaları da bulunmaktadır.

Hizmetler

Bankacılık/Finans

Irak ile Türkiye'nin ikili ticaretinin geliştirilmesinde bankacılık ilişkilerinin büyük önemi bulunmakta olup, Irak'ta Türk bankalarının faaliyet göstermesi Türk firmaları için büyük kolaylık sağlamaktadır.

Öte yandan, Irak bankacılık sisteminde kredi, kredi kartı, internet/telefon bankacılığı gibi temel bankacılık enstrümanları çok az kullanılmakta olup, bu alanlarda teknoloji/know-how transferi ve alt yapı sistemlerinin kurulmasına yönelik önemli iş fırsatlarının olduğu görülmektedir. Irak Merkez Bankası elektronik ödeme sistemlerinin yaygınlaşması için bazı kararlar almaktadır. Ancak bankacılık piyasasının ve mevcut altyapının elektronik ödeme sistemlerine ilişkin uyum sürecinin uzun zaman alacağı değerlendirilmektedir.

Irak'ın finans sektörüne bankacılık sistemi hakimdir ve varlıkların çoğu devlet bankalarında tutulmaktadır. Birçok özel banka modern bankacılık uygulamalarını geliştirme sürecindedir, ancak yine de daha fazla yatırıma ihtiyaçları vardır.

Diğer finansal piyasalar Irak borsasında yoğunlaşmıştır, ancak kapitalizasyon düşüktür ve borsada çok az sayıda halka açık şirket işlem görmektedir. Sigorta sektörü ise çok küçük olup, devlete ait işletmelerin hakimiyeti altında ve denetimden uzaktır. Genel olarak Irak'ta finansal altyapı son derece zayıf ve finansmana erişim zordur. Küçük Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ) ve mikrofinans iyi gelişmemiştir.

Sağlık, Eğitim, Turizm

Irak'ta modern sağlık sisteminin temelleri 1950'li yıllarda Irak Sağlık Bakanlığı'nın kuruluşuna dayanmakta olup, o dönemde artan petrol üretimi ve fiyatlarına bağlı olarak hızlı bir yapılanma süreci geçirmiştir. 70'ler ve 80'lerin başında Irak sağlık sistemi Ortadoğu'nun en iyi sağlık sistemi olarak ün yapmıştır. Ancak, 80'li yılların başından itibaren süregelen savaş, işgal ve ambargolar, devletin sağlık sektörüne ayırdığı kaynağın azalması, savaşın sağlık sistemi üzerine büyük yük getirmesi, sağlık profesyonellerinin sivil hizmetten askeri hizmete kaydırılması ve yurtdışına göç etmesi gibi nedenlerle ülkede sağlık sistemini çökme noktasına getirmiştir.

Bu itibarla, düşük doktor sayısı, altyapı yetersizliği, steril olmayan hastane koşulları gibi nedenlerle, belirli bir gelir seviyesinin üzerinde olan Irak vatandaşlarının yurtdışında tedavi olmayı tercih ettiği göz önünde bulundurularak Irak'ın sağlık turizmi açısından Türkiye için önemli bir potansiyel teşkil ettiği değerlendirilmektedir.

Irak Sağlık Bakanlığı, Irak içerisinde tedavisi mümkün olmayan veya aciliyet arz eden durumlarda, vatandaşlarının üçüncü ülkelere gönderilmesine onay vermektedir.

Kendi imkanları ile tedavi için yurtdışını tercih eden Iraklı hastaların önemli bir bölümünü ise yine ciddi hastalıklardan (kalp damar hastalıkları, kanser, organ nakli vs.) mustarıptir. Diğer taraftan estetik operasyonlar (saç ekimi, özel diş ve göz tedavileri vs.) için yabancı ülkeleri tercih eden çok sayıda Iraklı da mevcuttur.

Irak'ta onlarca yıldır devam eden çatışmalar ve yetersiz yatırım, bir zamanlar bölgedeki en iyi eğitim sistemi olarak bilinen Irak Eğitim Sisteminin yok etmiştir. Iraklı çocukların kaliteli eğitime erişimini ciddi şekilde kısıtlanmış olup, UNICEF'in raporlarına göre bugün okula gitmeyen milyonlarca okul çağındaki Iraklı çocuk vardır. Bu nedenle, özellikle varlıklı Iraklılar yüksek öğretimi yurt dışında yapmayı tercih etmektedir.

2018 yılında Irak Hükümeti tarafından yapılan "Zarar ve İhtiyaç Değerlendirme" çalışmasına göre sağlık sektörü 4,6 milyar dolar, eğitim sektöründe ise 4,5 milyar dolar kaynak ihtiyacı bulunmaktadır.

Ayrıca, Kerbela ve Necef gibi çok sayıda dini turist çeken bölgeler ile kozmopolit bir yapıya sahip Bağdat ve Basra gibi şehirlerde yeni ve kaliteli otellere ihtiyaç vardır. Yıllardır savaşla yaşayan halkın rehabilitasyonuna da yardım edecek şekilde, eğlence parkları, sosyal donatılar da önemli ihtiyaçlar arasındadır.

Hizmetler, gençlik ve spor, çevre konularında da önemli yatırım fırsatları bulunmaktadır.

Konut ve İnşaat:

Anılan Zarar ve İhtiyaç Değerlendirme çalışmasına göre Irak'ın toplam 88 milyar dolar yeniden imar ve yatırım ihtiyacının yaklaşık %20'sini konut sektörü oluşturmaktadır. Terör olaylarından zarar gören ve yıkılan bina sayısının 138 bin olduğu ifade edilen rapora göre, bu sektörde yaklaşık 17 milyar dolarlık yeniden yapılanma ve 3 milyon yeni konut ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca, müteahhitlik alanında, sağlık, eğitim, sanayi ve ticaret ile enerji, petrol ve gaz sektörleri de yeniden imar ihtiyaçları arasında öne çıkmaktadır.

Ancak, DAES'in yenilgiye uğratılmasından bu yana geçen beş yılda yeniden inşa konusunda ilerleme yavaş olmuştur. Yolsuzlukla gölgelenen şeffaf olmayan bir bürokratik ortam, yeni projelerin geliştirilmesi, finansmana erişim eksikliği, tedarik zinciri sorunları ve vasıflı işgücü açısından kısıtlamalar konut ve inşaat piyasasının önündeki engellerdir.

Madencilik

Petrol ve gaz dışında madencilik sektörünün ülke ekonomisindeki yeri düşüktür (GSMH'nin %0,2'si). Irak mütevazı hacimlerde bentonit, çimento, kil, alçıtaşı, kireçtaşı, azot ve fosfatlı gübreler, fosfat kayası, tuz, kum ve çakıl, silika kumu ve kükürt üretmektedir.

Enerji

Irak ham petrol üretim kapasitesini son on yılda önemli miktarda artırmıştır. 2030 yılına kadar günlük üretimini yaklaşık 1,3 milyon varil artırarak küresel petrol arzında en büyük üçüncü ülke konumuna ulaşması beklenmektedir.

Irak'ta ham petrol üretiminin artışı, üretilen ilişkili gazın (associated gas) miktarını da artırmıştır. Ancak bu gazı yakalama ve işleme kapasitesi buna ayak uyduramamıştır. Gaz zenginliklerinin kullanılamaması ve artan gaz talebi ülkenin gaz açığını büyütürken Irak'ı dışarıdan, özellikle İran'dan, gaz ithalatına bağımlı hale getirmiştir.

Bunun sonucunda, Irak'ın enerji sisteminde bir dizi güvenlik açığı mevcuttur. Örneğin son yıllarda, Irak'ın İran'dan aldığı gazın ücretini ödememesi İran'ın gaz ihracatını kesmesine yol açarak, mevsimsel talebin yoğun olduğu dönemlerde Irak'taki elektrik kesintilerini önemli ölçüde artırmıştır.

Artan elektrik üretim kapasitesi rağmen, daha hızlı artan elektrik talebi ve yaz aylarında yoğunlaşan soğutma ihtiyacı nedeniyle, Irak'ta elektrik kesintileri çoğu hane için sıradan bir olay olmaya devam etmektedir. Irak'ın elektrik üretim kapasitesi son yıllarda mevcut arzın üçte bir oranında artmasına rağmen, elektrik talebi ile maksimum şebeke gücü arzı arasındaki fark genişlemiştir. Elektrik dağıtım sisteminin verimsizliği ve halktan elektrik ücreti toplanamaması gibi faktörler de dikkate alındığında, elektrik üretim/dağıtım sektörü Irak'ta en sorunlu ve yatırıma ihtiyaç duyan sektörlerin başında öne çıkmaktadır.

Irak Hükümeti bu sorunu aşmak için yenilebilir enerjiye ve yeni enerji santrallerine yatırım yapmak, ilişkili gazı yakmak yerine yakalamak, Türkiye dahil komşu ülkelere elektrik ithal ederek arz çeşitliğini artırmak ve dağıtım sistemini yenilemek için önemli kaynaklar ayırmaktadır.

Enerji sektörü IKB ekonomisine yön veren en önemli sektör olarak öne çıkmaktadır. IKB'de ham petrol üretiminin çeşitli faktörlerin etkisi ile beraber değişmekle birlikte günlük 400.000-500.000 varil arasında olduğu bilinmektedir. 2021 yılı itibarı ile IKB'de mukim rafinerilerde bu miktarın yaklaşık 150.000 varilinin rafine edildiği bilinmektedir. Ayrıca, IKB'de doğalgaz rezervi de bulunmakta olup, Bölge'de kurulu ve yapımı devam termik santraller ile elektrik ihtiyacının bir kısmı karşılanmaktadır. Elektrik ihtiyacının yüksek olduğu dönemlerde ise gerek konut gerekse de tesislerde sözkonusu ihtiyaç jeneratörler ile karşılanmaktadır.

4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

İş Kültürü

Irak iş kültüründe kişisel ilişkiler büyük rol oynamaktadır. Iraklılar genellikle tanıdıklarıyla çalışmayı tercih etmektedir. Bir firmanın güvenilirliği finansal yeteneklerden ziyade firma yetkililerinin kişisel nitelikleriyle ölçülmektedir. Irak'ta güven unsuru, iyi bir iş anlaşmasının özü kabul edilir. Bu nedenle Iraklılarla profesyonel iş toplantılarının yanında sosyal etkinliklerde bir araya gelmek, anlaşma aşamasında fayda sağlayacaktır.

Irak'ta kurumsal ve köklü firma sayısının çok az olması, güvenilir bir firma veri tabanına erişim imkanı bulunmaması ve firma sahiplerinin halen klasik tüccar mantığı ile hareket etmesi nedeniyle, iş ortağı seçilirken dikkatli olunmalı ve iyi bir araştırma yapılmalıdır. Bu hususta Türkiye'nin Irak'taki temsilciliklerinde bulunan Ticaret Müşavirliği ve Ataşeliklerinden destek alınması yararlı olacaktır.

Irak'ta faks sistemi kullanılmadığından, yazılı iletişim e-posta veya akıllı telefon uygulamaları üzerinden yapılabilmektedir. Dolayısıyla e-posta yazışmalarının kurumsal e-posta adresi üzerinden yapılması ihracatçı firmaların imajı ve ciddiyeti açısından önem taşımaktadır.

Diğer taraftan, kurumsal e-mail kullanımının halen çok yaygın olmaması nedeniyle, Iraklı muhatapların kişisel cep telefonu numaraları temin edilerek mesajlaşma programları üzerinden (örneğin Whatsapp) potansiyel müşteriler ile temas kurulması ve teklif gönderilmesi e-mail yazışmalarına nazaran daha etkili olacaktır.

Irak'ta Devlet Kurumları dahil sosyal medya (özellikle Facebook) kullanımı çok yaygın olup, bu platform üzerinden bilgi toplanması ve/veya tanıtım yapılması da faydalı olacaktır. Ancak klasik medya araçları (televizyon, radyo, basılı medya) halen tanıtım yapmak için uygun mecralardır.

Para Kullanımı

Bankacılık ve finans sisteminin gelişmemesi ve uzun süredir devam eden iç karışıklıkların ticari güven ortamına zarar vermiş olması nedeniyle, Irak'ta ticari hayat nakit ödeme üzerine kurulmuştur. Banka finansmanına en büyük şirketler dışında erişim kısıtlıdır ve o durumda bile esas olarak finansman olanakları kredili mevduat hesaplarıyla sınırlıdır. Çekle ödeme yöntemi genellikle aynı şehir içindeki işletmeler arasındaki ödemeler için kullanılırken, nakit transferlerinde fiziki nakit hareketi veya para transferi şirketleri aracılığıyla ödeme sistemi piyasada hakimdir.

Hane halkının çoğunun banka hesabı yoktur ve birikimleri olanlar genellikle paralarını özel kasalarda ABD doları şeklinde tutmaktadır. Maaş ödemelerinin önemli bir kısmı da halen nakit olarak yapılmaktadır. Kamu çalışanlarının maaşlarının bankacılık sistemi üzerinden ödenmesi konusunda ise son yıllarda adımlar atılmıştır.

Kamu işi yüklenen firmalar ise ödemelerini çek veya banka transferi aracılığıyla kamu bankaları üzerinden alabilmektedir.

Kredi kartı, elektronik ödeme sistemleri, elektronik cüzdan gibi uygulamaların ise halihazırda yaygın kullanımı bulunmamaktadır. Son yıllarda Irak Merkez Bankası elektronik ödeme sistemlerinin yaygınlaşması için bazı kararlar almaktadır. Ancak bankacılık piyasasının ve mevcut altyapının elektronik ödeme sistemlerine ilişkin uyum sürecinin uzun zaman alacağı değerlendirilmektedir.

Irak'ta uygulanan sabit kur rejimi nedeni ile yurt dışına para çıkışı Irak Merkez Bankasının (IMB) sıkı kontrolüne altındadır. Bu itibarla, Irak'ta faaliyet gösteren bankaların dış ticaret işlemi ödemesi gerçekleştirmek amacıyla (Irak dinarını ABD dolarına çevirerek) ülkemize döviz transferi yapabilmesi için Irak'taki ithalatçı firmanın dış ticaret işlemine dair gerekli belgeleri bankaya sunması ve ilgili bankanın IMB'nin onayını aldıktan sonra sözkonusu döviz transferi gerçekleştirilebilmektedir.

Ayrıca, IMH'nin Amerikan dolarının hem şahsi hem de ticari işlemlerde kullanılmasını yasakladığı, söz konusu yasak kararı ile Irak'ın yerel para birimi olan Dinarın kullanımının yaygınlaştırılmasının hedeflendiği bilinmektedir. Irak Merkez Bankası tarafından yapılan denetimler neticesinde; bazı Irak Bankalarının ABD dolarıyla işlem yapmaları yasaklanmıştır.

Ziraat Bankası, İş Bankası ve Albaraka Türk Katılım Bankasının Bağdat'ta ve Erbil'de şubeleri mevcut olup, bankacılık işlemleri ile ilgili sözkonusu Türk bankalarının şubeleri ile irtibata geçilebilir. Irak'ın en büyük kamu bankası olan Trade Bank of Iraq (TBI)'ın ise bazı Türk bankaları ile muhabir banka ilişkisi mevcuttur.

Son zamanlarda IMB'nin ülke dışına çıkış yapan döviz üzerindeki kontrolünü sıkılaştırmış yurt dışına yapılan para transferinde de denetimler artmıştır.

Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi uygulaması

Umuma mahsus (bordo) pasaport hamili Türk vatandaşları Irak'a yapacakları seyahatlerde vizeye tabidir. Hizmet (yeşil ve gri) pasaportu sahibi Türk vatandaşları ise 90 gün süreyle vizeden muaftır. IMH'nin Türk vatandaşları için geçici giriş vizesi uygulaması bulunmamaktadır.

Öte yandan, Türkiye'den karayoluyla veya havayoluyla Habur/İbrahim Halil Gümrük Kapısı ile Erbil Havaalanını kullanarak Irak'a giriş yapan ancak Türkiye'deki Irak diplomatik misyonlarından giriş vizesi almamış olan Türk vatandaşları, İKB'ye girişte bölge yerel gümrük idaresi tarafından sadece bölge şehirlerinde (Duhok, Erbil, Süleymaniye) geçerli olmak üzere verilen 30 günlük geçici giriş izni/vizesi alabilirler.

IMH, İKBY gümrük idaresi tarafından anılan sınır kapılarında yabancılara verilen "geçici giriş izni/vizesini", Merkeze bağlı iller (Musul, Kerkük, Anbar, Bağdat, Necef, Kerbela, Babil, Wasit, Basra vs.) için geçerli kabul etmemektedir.

Dolayısıyla, karayolu veya havayoluyla İKBY'ye bu şekilde giriş yapan Türk vatandaşları, Merkezi Irak Hükümetinin giriş ve oturma vizesine sahip olmadıkları için, Merkezi Irak bünyesindeki şehirlerde çalışmaya ve bu kapsamda ikamete teşebbüs etmemelidir. Bu şekilde Merkezi Irak'a gelen kişiler yasadışı giriş yapmış kabul edilip, ceza yaptırımlarıyla karşı karşıya kalmaktadır.

Resmî Tatiller ve Mesai Saatleri

Resmi tatiller tabloda gösterilmiştir.

Irak'ta Resmi Tatil Tarihleri			
Tarih	Tatilin Adı	Süresi	Not
1 Ocak	Yeni Yıl	1 gün	
6 Ocak	Ordu Günü	1 gün	
21 Mart	Nevruz	1 gün	
1 Mayıs	İşçi Bayramı	1 gün	
14 Temmuz	Cumhuriyet Bayramı	1 gün	
3 Ekim	Kurtuluş Günü	1 gün	
10 Aralık	DAEŞ'e Karşı Zafer Günü	1 gün	
25 Aralık	Noel Bayramı	1 gün	Hristiyanlar için 3 gün
1 Muharrem	Hicri Yılbaşı	1 gün	Hicri takvime göre
10 Muharrem	Aşure günü	1 gün	Hicri takvime göre
12 Rabiülevvel	Kutlu Doğum Günü	1 gün	Hicri takvime göre
1 Şevval	Ramazan Bayramı	3 gün	Hicri takvime göre
10 Zilhicce	Kurban Bayramı	4 gün	Hicri takvime göre

Resmi mesai saatleri 08:00 – 17:00 arasındadır (perşembe günleri 08:00 – 16:30). Öğle tatilleri 13:00 – 14:00 arasında uygulanmaktadır.

İKB'de kamu kurumlarında mesai saat 13:00 ila 15:00 arasında bitmektedir. Özel sektörde ise bu saatler biraz daha esnemektedir. Resmi tatiller ise İKBY hükümet sitesinde ilan edilmekte olup, aşağıdaki web adresinde yer almaktadır: <https://gov.krd/calendar-2022/>

Yerel Saat

Irak, Türkiye ile aynı saat diliminde (GMT +03:00) bulunmakta olup, ülkede yaz/kış saati uygulaması yapılmamaktadır.

5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

Şirket Türleri

Irak'ta yerli ve yabancı şirketler, 2004 yılında değiştirilen 1997 tarihli ve 21 sayılı Şirketler Kanunu kapsamında düzenlenmiştir. (https://investpromo.gov.iq/?page_id=195)

Buna göre çeşitli şirket türleri mevcuttur:

Anonim Şirketler

Kamu-özel ortaklığı (karma) veya özel anonim şirketler en az beş gerçek veya tüzel kişi tarafından kurulmalıdır. Ortaklar, şirket borçlarından kendi paylarının değeri kadar sorumludur. Irak yasaları sigorta, reasürans, finansal yatırım şirketleri, bankalar ve para transferi şirketlerinin anonim şirket olmasını şart koşmaktadır. Kurucu hissedarlar, Irak'ta faaliyet göstermeye yetkili bir bankaya kuruluş sermayesini yatırmak zorundadır.

Sınırlı Sorumlu (Limited) Şirketler - Karma veya Özel

Limited şirketler en az iki, en çok yirmi beş gerçek veya tüzel kişiden oluşturulabilir. Limited şirketler istisnai olarak tek bir gerçek kişi tarafından da kurulabilir (şahıs şirketi). Kurucular, şirket borçlarından paylarının oranı kadar sorumludur. Irak'taki kayıtlı işletmelerin büyük çoğunluğu limited şirketlerdir.

Şahıs Şirketleri

Şahıs şirketleri tek bir gerçek kişi tarafından kurulabilir. Şahıs şirketlerinde, mal sahibi kişisel ve sınırsız sorumluluk üstlenir.

Karma Şirketler

Bir veya daha fazla sayıda kamu tüzel kişiliği ile bir veya daha fazla sayıda kişi veya özel şirketin anlaşması ile kurulur. Kamunun hisse payının kuruluşta %25'ten az olmaması gerekir. Karma sektörden iki veya daha fazla tüzel kişiliğin karma bir şirket kurmasına da izin verilir. Kamu sektörünün katkısının yüzde yirmi beşin altına (%25) düştüğü bir karma şirket artık özel şirket olarak kabul edilir. Karma şirketler anonim şirket veya limited şirket olabilirler.

Holding

Holding şirketi, bağlı şirketler olarak adlandırılan şirketleri kontrol eden bir anonim şirket veya limited şirket olabilir. Şirketin adı, şirket tarafından düzenlenen tüm evrak, reklam ve yazışmalarda "holding" kelimesi ile birlikte yazılmalıdır.

Adi Şirketler

Adi şirketler, her biri şirkete nakit veya işçilik şeklinde sermaye katkısında bulunan en az iki en çok beş kişi tarafından kurulabilir. Adi şirketlerin noter tasdikli kuruluş belgesine sahip olması gerekmektedir. Adi şirketin ortaklık oranlarını belirleyen kuruluş sözleşmesinin bir kopyası Irak Ticaret Bakanlığındaki Irak Şirket Kayıt Ofisine teslim edilmelidir.

Finansal Yatırım Şirketi

Ana faaliyeti tasarrufları; hisseler, tahviller, hazine bonoları ve sabit mevduatlar da dahil olmak üzere Irak finansal menkul kıymetlerine yatırıma yönlendirmek olan, Irak'ta örgütlenmiş bir şirket türüdür.

Yabancı firma şubesi

Yabancı bir yatırımcı Irak'ta şube açabilir. Bu tür şubelerin Irak Ticaret Bakanlığı Şirketler Sicil Memurluğuna tescil edilmesi zorunludur. Yabancılar tarafından açılan firma şubeleri 2004 yılında değiştirilen 1997 tarihli ve 21 sayılı Şirketler Kanunu, Geçici Koalisyon Otoritesinin 39 sayılı talimatı, Irak Ticaret Bakanlığı'nın 15.03.2004 tarihli ve 196 sayılı talimatı ve yabancı firma şubelerine ilişkin 2017 tarihli ve 2 sayılı düzenlemeye (Resmi gazete bağlantısı: <https://tinyurl.com/3btscxju>) tabidir.

Temel ilke olarak, ticari temsilcilik, distribütörlük, ticaret şirketi veya başka bir şekilde olsun, kurucunun uyruğu hiçbir durumda Irak'ta bir şirketin kurulmasına engel teşkil etmemektedir.

En az iki yıl önce kurulmuş olan ve Irak'ta ticari faaliyette bulunmak isteyen yabancı şirketler, şirketin kurulduğu ülkedeki yetkili makam tarafından onaylanmış ve Arapça nüshasına tercüme edilmiş (bu raporun 5.4. sayılı maddesinde belirtilen) belgeleri ibraz ettikten sonra Irak'ta şube açabilirler.

Yabancı şirketin Irak'ta şube açabilmesi için aşağıdaki faaliyetleri yürütüyor olması gerekmektedir:

- Irak devlet kurumlarından (kamu veya karma sektör) biriyle sözleşme yapmak (IMH için).
- Irak kanunlarına göre yatırım ruhsatı almak.
- Yasal olarak yetkili Irak organlarından birinde çalışma izni temin etmek.
- Sözleşme bedeli veya proje bedeli 1.000.000 dolardan az olmamak kaydıyla Irak özel sektörü ile anlaşma yapmak.

Şubenin hesapları ve faaliyetleri Irak'ta bulunan lisanslı bir yasal kontrolör tarafından kontrol edilir. Şube, yıllık olarak kontrol edilen kesin hesabı ve Irak'taki faaliyetlerin raporunu o yılın bitimini takip eden sekiz ay içerisinde Şirketler Sicil Memurluğuna ibraz etmelidir.

Bir yabancı firma şubesinin, dört yıl boyunca ticari faaliyette bulunmadığı, iki yıl üst üste yıllık faaliyet raporu sunmadığı, yanlış belgeler veya yanlış ve yanıltıcı bilgiler sunduğu tespit edilirse veya Irak mevzuatını ihlal eden bir faaliyette bulunduğunu ya da ülke güvenliğini etkileyen eylemlerde bulunduğunu kanıtlarsa, şubenin lisansı iptal edilebilir.

Distribütörlük, bayilik, franchise ve acenta sözleşmeleri

2017 tarih ve 79 sayılı Ticari Acenta Kanunu 13 Kasım 2017 tarihinde Irak resmi gazetesinde yayımlanarak aynı tarihte yürürlüğe girmiştir. Yeni kanunla getirilen en önemli değişikliklerden biri, eski ticari acentelik kanunundan farklı olarak, ticari acente tanımının artık franchise sözleşmeleri ve dağıtım sözleşmelerini de kapsamasıdır.

Yeni ticari acentelik kanununa göre “ticari acenta”; ana şirket ile, bir kar veya komisyon karşılığında bir acente, distribütörlük veya franchise sahibi olarak Irak içinde mal ve ürün satışı veya dağıtımını veya hizmetlerin sağlanması sözleşmesi yapmış gerçek veya tüzel kişidir. Bu sözleşmeler satış sonrası hizmetler, bakım desteği ve yedek parça teminini de kapsar.

Yeni kanun ile ticari acentelerin artık devlet adına satın alma yapan kuruluşlarla iş yapmasına ve doğrudan devlet kurumlarıyla sözleşme yapmasına izin verilmiştir.

Ticari acentelerin ve ticari acentelik sözleşmelerinin tescili zorunludur. Gerekli lisansı almak için başvuru sahibinin:

- Irak vatandaşı olmak,
- Tam cezai ehliyete sahip olmak,
- Ahlaki yozlaşma içeren bir suç veya kabahatten hüküm giymemiş olmak,
- Irak'ta ticari bir ofise sahip olmak,
- Irak'ta bir ticaret odasına üye olmak ve ticari unvana sahip olmak,
- Memur veya kamu çalışanı olmamak,
- Yasaya göre usulüne uygun olarak onaylanmış en az bir ticari acentelik sözleşmesine sahip olmak

gibi şartlara sahip olması gerekmektedir.

Ticari Acente sözleşmeleri, malı veya hizmeti sağlayan ana şirket veya ana şirketin sahibi olduğu ve Irak'ta yan kuruluşlar vermeye resmi olarak yetkili olan bir şirket ile imzalanmalıdır.

Şirket Kurma Prosedürü

Irak'ta yabancılar tarafından temsilcilik ofisi ve yabancı firma şubesi kurma prosedürleri, 2004 yılında değiştirilen 1997 tarihli ve 21 sayılı Şirketler Kanunu, Geçici Koalisyon Otoritesinin 39 sayılı talimatı, Irak Ticaret Bakanlığı'nın 15.03.2004 tarihli ve 196 sayılı talimatı, yabancı firma şubelerine ilişkin 2017 tarihli ve 2 sayılı düzenleme ve 2017 tarih ve 79 sayılı Ticari Acenta Kanunu'na göre düzenlenmiştir.

Irak pazarına girmek isteyen yabancı yatırımcılar için iki ana araç kullanılabilir:

- Yerel özel limited şirket kurmak,
- Ana firmanın Irak'ta şubelerini açmak

Karma ve anonim şirketler de kurulabilir, ancak yukarıdaki yapılar, Irak'ta yabancı yatırımcılar için kurumsal bir varlık oluşturmak için en uygun olanlarıdır. Herhangi bir şekilde tescil edilmeden Irak'ta yabancı bir şirket şubesi gibi faaliyette bulunmak yasaktır.

Yerli veya yabancı şirket tescili ile ilgili prosedürler, iletişim bilgileri ve belge örneklerine; IMH için <https://baghdad.eregulations.org/> ve IKBY için <https://krg.eregulations.org/> adreslerinden İngilizce olarak ulaşmak mümkündür.

Irak'ta Yerel Bir Şirket Kurmak

Yerel şirket kurma işlemleri, Bağdat'ta Irak Ticaret Bakanlığında yapılmaktadır. Tescil işlemleri, sadece Irak vatandaşı ve baro üyesi avukatlar tarafından yapılabilmektedir. Yabancı şirket merkezince, avukat için Arapça dilinde vekâletname hazırlanması zorunludur.

2019 tarihli ve 17 sayılı Irak Temsilciler Meclisi kararına göre Irak'ta kurulacak yerel bir şirkette yabancılara ait hisselerin payı en fazla %49 olabilir. (IKBY'de bu karar uygulanmamakta olup, bu bölgede %100 sermayeli bir yerel şirket kurulabilir). Bazı sektörlerde tam veya kısmi ulusal mülkiyeti gerektiren sektöre özgü kurallar vardır (örneğin, ilaç şirketleri ve ticari acentalar).

Irak, İsrail Devleti'ni boykot etmekte olup, Iraklı bir yerel şirketin İsrail Hükümeti, İsrail vatandaşları veya bir İsrail şirketi ile iş yapmasını yasaktır.

Irak'ta yerel bir şirket kurmak için izlenmesi gereken prosedürler özetle şu şekildedir:

- Şirket isminin tespit edilmesi, ilgili Ticaret Odasında ismin rezerve edilmesi, Irak Ticaret Odaları Federasyonundan gerekli onayların alınması ve harçların yatırılması,
- Şirket sözleşmesinin hazırlanması (şirket merkezi, adresi, faaliyet alanı, kurucu ortakları, sermayesi, şubeleri),
- Kuruluş sermayesinin (limited şirketler için asgari 1.000.000, anonim şirketler için asgari 2.000.000, diğerleri için 500.000 dinar) akredite herhangi bir bankaya yatırılması ve dekontun alınması,
- Anonim şirketler için ekonomik ve teknik fizibilite çalışması sunulması gerekmektedir.
- Online kayıt başvurusu (<https://tasjeel.mot.gov.iq/newtasjeel/>)
- Ticaret Bakanlığı Tescil Bürosuna başvuru dosyasının sunulması,
- Şirket kaşesinin/mührünün yaptırılması,
- Şirket kuruluşunun "şirketler bülteni" ve günlük bir gazetede ilan edilmesi,
- Tescil sertifikasının Ticaret Bakanlığından alınması,
- Vergi Komisyonunda şirketin kaydedilmesi,
- Muhasebe/mali defterlerin onaylatılması,
- Personelin, Çalışma Bakanlığına sigorta kaydının yaptırılması,
- Ticaret lisansı için başvuru.

Irak'ta Şube Açmak

Yerel şirket kurulumunda olduğu gibi, şube açma işlemleri de Ticaret Bakanlığı nezdinde yerel avukatlar aracılığıyla yapılmalıdır. Şube tescili için yerel ortak veya sermaye şartı zorunluluğu yoktur. Şubesi açılacak ana şirketin en az iki yıldır faaliyette bulunması ve son bilançosundan zarar açıklamamış olması gerekir. Ancak bu şart, Iraklı bir kurumla sözleşme imzalanmışsa askıya alınabilir. Bir şube, yalnızca ana şirketi tarafından izin verilen ticari faaliyetleri yürütebilir ve şubenin Irak'taki kuruluşuna dayanak teşkil eden sözleşmede öngörülen işlemlere tabidir.

Şube tescili için özetle aşağıdaki belgelerin yetkili avukat aracılığıyla sunulması gerekmektedir.

- Şirketin Irak'taki şube müdürü tarafından imzalanmış ve iletişim bilgilerinin eklenmesiyle şirket tarafından kaşelenmiş bir kayıt dilekçesi,
- Ana şirketin bulunduğu ülkenin Ticaret Sicil Gazetesinde yayınlanmış olan kuruluş duyurusu (gazetesi) ve varsa unvan değişikliğine ilişkin gazeteler. (Yeminli tercümesi yapılarak Irak diplomatik misyonlarından tasdik ettirilmelidir.),

- Faaliyet ve oda kayıt belgeleri. (Yeminli tercümesi yapılarak Irak diplomatik misyonlarından tasdik ettirilmelidir.),
- Irak'ta şube açılması, şube müdürünün atanması ve kayıt işlemlerini yürütecek Iraklı avukatın yetkilendirilmesine ilişkin yönetim/ortaklar kurulu kararı. (Yeminli tercümesi yapılarak Irak diplomatik misyonlarından tasdik ettirilmelidir.),
- Yönetim kurulu üyelerinin isim, uyruk ve imzalarını içeren bir liste veya organizasyon şeması. Yönetim kurulu yoksa, yönetim kurulu olmadığını bilgisinin doğruluğunu ve şirketin tüm sorumluluğu üstlendiğini belirten bir taahhütname. (Yeminli tercümesi yapılarak Irak diplomatik misyonlarından tasdik ettirilmelidir.),
- En son kurumlar vergisi beyannamesi ve bilanço. Kar ve zararın bilançoda açık ve detaylı olarak görünmesi gerekmektedir. (Yeminli tercümesi yapılarak Irak diplomatik misyonlarından tasdik ettirilmelidir.),
- Irak Ticaret Bakanlığı tarafından istenen diğer taahhütnameler,
- Şube müdürü olarak atanan kişi Irak vatandaşı ise kimlik ve biyometrik vesikalık fotoğrafı, yabancı ise pasaport sureti ve biyometrik vesikalık fotoğrafı,
- Şube müdürünün imza örneği,
- Şirket ortaklarının pasaport suretleri,

IKBY'de şirket/şube/ofis kuruluşu için Şirket Kuruluşu için ilk olarak, Şirket Tescil Genel Müdürlüğüne <https://business.digital.gov.krd/businesses/register> adresinden elektronik ortamda başvuru yapılması gerekmektedir. Ayrıca, en az 1.000.000 dinarın (yaklaşık 700 dolar) Irak'ta faaliyet gösteren herhangi bir bankaya şahıs ya da tescil olunacak şirketin adına hesap açarak yatırılması ve dekontun sisteme yüklenmesi gerekmektedir.

Bununla birlikte, ayrıca, şirketin sermayesine de bağlı olarak değişen 300.000-500.000 arasındaki tutarın da (şirket kayıt vergisi, şirket tescil ücreti, damga ücreti, lisans ücretini vb.) anılan Müdürlüğe ödenmesi gerekmektedir. Eğer şirket ismi kabul edilirse 15 gün içerisinde şirket kurulmuş olur. İKB'de kurulan Şirketin Irak genelinde tescil edilmesi için anılan Müdürlüğe başvuru yapılması gerekmektedir. Bu süreçler için İKB'de şirketinizin bir avukat ile çalışması zorunludur.

Bu çerçevede, İKBY genel olarak İMH'nin şirket/şube kurulumuyla ilgili prosedürlerini uygulamakla birlikte, bazı farklılıklar bulunabilmektedir. Örneğin İKBY'de %100 yabancı mülkiyetinde şirket kurulumuna izin verilmektedir. Ancak, İKBY'deki şirketler için en fazla %25 oranında yabancı işgücü istihdam etme zorunluluğu bulunmaktadır. Bununla birlikte, firmanın yapılan işin niteliğini de içeren talebini İKBY Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığına iletmesi durumunda gerekli değerlendirme yapılarak söz konusu oranın artması mümkün olabilmektedir.

Sigorta

Irak'ta sigorta şirketleri, 2005 tarih ve 10 sayılı Karar ile Çıkarılan Sigortacılık İşlerini Düzenleyen Kanun ile düzenlenmiştir. (<https://insurancediwan.gov.iq/language/en/laws-e/>)

Bu kanunla kurulan Irak Sigorta Divanı-ISD- (<https://insurancediwan.gov.iq/language/en/home-e/>), ülkede sigortacılık faaliyetlerinde bulunmak için bu tür lisansları verebilen tek otorite olarak görevlendirilmiştir. Bu sıfatla ISD tarafından sigortacılıkla ilgili faaliyetlerde bulunma lisansı verilmeden önce şirketler tarafından yerine getirilmesi gereken gereksinimleri ve nitelikleri belirleyen talimatlar yayınlamıştır.

ISD'nin 2006 tarihli ve 9 sayılı talimatıyla iki ana sigorta lisansı türünü onaylanmıştır:

- *Hayat sigortası*: Bu lisans sahibi sigorta şirketleri; hayat, ferdi kaza ve sağlık sigortası poliçesi düzenleme hakkına sahiptir.

- *Genel Sigorta*: Bu lisans sahibi sigorta şirketleri; deniz, mal ve navlun, gemi ve uçak, yangın, tıbbi, kişisel ve kaza, hırsızlık ve nakit gibi çok çeşitli sigorta poliçeleri düzenleme hakkına sahiptir.

Uluslararası en iyi uygulamalarla karşılaştırıldığında Irak'taki yerel sigorta düzenlemeleri, henüz emekleme aşamasındadır. Bununla birlikte, bu endüstriyi ve düzenleyici ortamını geliştirmek için önemli bir potansiyel mevcuttur.

Bankacılık Mevzuatı

Irak'ta bankacılık sektörünü düzenleyen mevzuata Irak Merkez Bankasının internet sitesinden ulaşılabilir. (<https://cbi.iq/page/79>)

2004 tarihli ve 56 sayılı Merkez Bankası Kanunu'na göre, Irak Merkez Bankası, yabancı varlıklar üzerinde işlem yapmak ve devletin resmi döviz rezervini en iyi uluslararası uygulamalara ve para politikasına göre yönetmekle yükümlüdür.

2015 tarihli ve 43 sayılı İslami Bankacılık Kanunu'na göre; Irak yasalarına göre kurulan bir devlet bankası (Al-Masraf Bank) aracılığıyla İslami hükümlere uygun faizsiz bankacılık hizmeti verilmektedir.

Ülkede bankacılığı düzenleyen temel kanun 2004 tarihli ve 94 sayılı Bankalar Kanunu'dur. Bu kanunla, bankacılık sistemine olan güveni korumak, mevduat sahipleri için uygun bir koruma derecesi sağlayarak ve dolandırıcılık, kara para aklama ve terörün finansmanı dahil olmak üzere mali suçların azaltılmasına yardımcı olarak bankacılık sisteminin kamuoyu tarafından anlaşılmasını desteklemek amaçlanmıştır.

2015 yılında 39 sayılı Kara Para Aklama ve Terörün Finansmanı Mücadele Kanunu Irak Temsilciler Meclisince kabul edilmiştir. Irak, 2019 yılında Uluslararası Mali Eylem Görev Gücü'nün (FATF) AML/CFT süreçlerinde stratejik eksiklikleri olan ülkeler küresel listesinden, 2021 yılında ise Avrupa Birliği'nin kara para aklama riski yüksek ülkeler listesinden çıkarılmıştır.

Vizeler

Genel Vize Uygulamaları

Irak'a seyahat isteyen Türk vatandaşları ve Türkiye'ye seyahat etmek isteyen Irak vatandaşları için genel vize uygulamaları aşağıdaki şekildedir:

- Umuma Mahsus (bordo) Pasaport hamili Türk vatandaşları, Irak'a gerçekleştirecekleri seyahatlerinde vizeye tabidir.
- Umuma Mahsus Pasaport hamili vatandaşlarımızın, Irak merkezi hükümetine bağlı vilayetlere (Erbil, Süleymaniye ve Duhok hariç tüm Irak) gerçekleştirecekleri seyahatlerinden önce, Irak'ın ülkemizdeki diplomatik ve konsüler temsilciliklerinden (Ankara Büyükelçiliği, İstanbul ve Gaziantep Başkonsoloslukları) mutlak suretle etiket Irak Cumhuriyeti vizesi temin etmeleri gerekmektedir.
- Umuma Mahsus Pasaport hamili vatandaşlarımızdan İKBY'ye bağlı vilayetlere (sadece Erbil, Süleymaniye ve Duhok) seyahat edecek olanlar ise, etiket Irak Cumhuriyeti vizesiyle bu vilayetlere giriş yapabilmelerinin yanı sıra, burada bulunan havalimanları ve kara sınır kapılarında kaşe tatbiki suretiyle de tek girişli ve 30 gün süreli giriş izni alabilirler.
- Diplomatik (siyah), Hizmet (gri) ve Hususi (yeşil) Pasaport hamili vatandaşlarımız, 180 gün içinde 90 günü aşmamak kaydıyla, tüm Irak genelindeki seyahatlerinde vizeden muaftır.
- **Irak vatandaşları:** Resmi pasaport (diplomatik, hizmet, özel) hamilleri 180 gün içinde 90 günü aşmamak kaydıyla Türkiye'ye yapacakları seyahatlerinde vizeden muaftır. Umuma mahsus pasaport sahibi Irak vatandaşları ise her türlü seyahatlerinde (etiket) vizeye tabidir. Umuma mahsus pasaport sahibi Iraklılardan, Schengen ülkeleri veya ABD, Birleşik Krallık, İrlanda geçerli vizesi veya geçerli ikamet izni hamillerine, belirli şartları taşımaları koşuluyla, 30 güne kadar ikamet süreli tek giriş vizesi www.evisa.gov.tr internet adresinden e-Vize olarak ita edilmektedir.

Çalışma/Oturma Vizeleri

Irak'a girmek isteyen tüm yabancı uyrukluların genellikle varıştan önce bir giriş vizesi ve Irak'ta çalışacaklarsa varışlarından sonra bir çalışma izni almaları gerekmektedir. Bazı ülkelerin vatandaşlarına havayoluyla Irak'a girişte havaalanında vize (geçici giriş vizesi) verilebilmektedir.

Giriş vizesi olan veya varışta vize alan yabancı uyruklular ticari faaliyetler, profesyonel faaliyetler ve ücretsiz iş faaliyetleri yürütebilir. Girişten sonra 10 günden fazla çalışma faaliyetinde bulunmayı düşünen yabancı uyruklular, oturma izni ve çalışma izni için başvurmalıdır. Irak'ta 10 günden fazla kalan yabancı uyrukluların, Sağlık Bakanlığı onaylı bir merkezde sağlık testi yaptırması zorunludur.

Çalışma vizesi için işveren özel sektör veya kamu kuruluşunun davet yazısıyla Irak İçişleri Bakanlığı Bağdat İkamet Ofisine başvuru yapılabileceği gibi çalışma vizesi konusunda uzmanlaşmış işçilik ajansları aracılığıyla da başvuru yapılabilir. Bu süreç sonunda Irak İçişleri Bakanlığı'ndan alınan onay yazısı ile seyahat eden yabancı uyruklu kişiler, giriş vizesine ihtiyaç duymaksızın izinde belirtilen havaalanından Irak giriş yapabilirler ve bir ücret karşılığında giriş damgası alabilirler. Çalışma izni ile ikamet izinleri yabancı uyruklu kişinin pasaportuna kaşe olarak işlenir.

Irak'a girişin ardından yabancı uyruklular tıbbi muayene ve HIV taramasından geçmelidir. Tıbbi taramanın tamamlanmasının ve sonuçların İkamet Ofisine sunulmasının ardından, İkamet Ofisi, HIV taramasının tamamlandığını gösteren yabancı uyruklu kişinin pasaportunu yeniden damgalayacaktır.

Çalışma izni süreçleri çok karmaşık ve yüksek maliyetli olabilmekte, süreçleri takip etmek ve süreç hakkında şeffaf bilgiye ulaşmakta büyük güçlükler yaşanmaktadır. Ayrıca, tüm bu bürokratik süreçlerin 3-4 ay gibi sürmesi Türk iş insanlarının ve yatırımcıların Irak'taki işlerini aksatmaktadır.

Çalışma/Oturma izinleri genellikle bir yıl geçerlidir. Bir yıldan fazla kalmak isteyen yabancı uyrukluların yeni bir başvuru yapmaları gerekmektedir.

Kaynak: T.C. Bağdat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği

EKLER:**Tablo 1:****2010 tarihli ve 11 Sayılı Kanun kapsamında Irak'ta Korunma Önlemine Tabi Ürünler¹
(Gayri Resmi Tercüme)**

Ürün Adı	Gümrük Vergisi Oranı	Karar Sayısı
Tarımsal Yetiştiricilikte Kullanılan Örtü	% 100	2018 tarihli ve 15 sayılı Karar
Endüstriyel Tuz (yapay)	% 100	2018 tarihli ve 15 sayılı Karar
Bira	% 200	2018 tarihli ve 16 sayılı Karar
Mısır Cipsi	%100	2019 tarihli ve 86 sayılı Karar
Plastik Çöp Poşeti	% 30	2019 tarihli ve 322 sayılı Karar
Plastik Ampul Kalıbı	% 65	2020 tarihli ve 4 sayılı Karar
Mantar	% 75	2020 tarihli ve 81 sayılı Karar

¹ Tablo, 01/04/2024 tarihi itibarıyla 2010/11 sayılı Kanun kapsamında korunma önlemine tabi ürünlere ilişkin yeni gümrük vergisi oranlarını göstermektedir. Gümrük İdaresi, ilgili Kurumların talebi doğrultusunda yeni ürünleri bu tabloya ekleyebilmektedir.

Tablo 2:**Ürün Bazlı Gümrük Vergisi Uygulanan Ürünler (Gayri Resmi Tercüme)**

No	Ürünler	Gümrük Tarifesi
1	Gıda malzemeleri	% 1
2	İlaçlar	% 0,5
3	Kesim amaçlı canlı hayvanlar	% 4
4	Bütün tavuk	% 50
5	Operasyon için gerekli tıbbi cihaz ve malzemeler (Kamu) Operasyon için gerekli tıbbi cihaz ve malzemeler (Özel Sektör)	% 0,5 % 4
6	Yetiştirme besleme amaçlı canlı hayvanlar	% 10
7	Kuluçka yumurtaları	% 0,5
8	Sofralık yumurta	% 20
9	Bir günlük tavuk yavrusu (civciv)	% 0,5
10	Hamile İnekler	% 0,5
11	Veterinerlik aşıları ve ilaçları	% 0,5
12	Veteriner ilaçları, aşılar, veteriner cihaz ve malzemeleri ile laboratuvar muayene kitleri	% 0,5
13	Balık tesis etme, işletme ve yetiştirme malzemeleri, deniz ve nehir balıkçılığı ekipmanları (balık ağları, nehir ve deniz balıkçılığı tekneleri için motorlar, kanolar, fiber sınıfı, kapalı bir sistemde balık yetiştirmek için biyolojik ve mekanik filtre sistemleri ve bezler, sterilizatörler, ilaçlar ve balık yetiştiriciliği ve üretiminde kullanılan tüm aletler gibi balık çoğaltma malzemeleri	% 0,5
14	Büyükbaş hayvan istasyonları ve besi danalarının kurulması ve işletilmesi için gereklilikler ve kümes hayvancılığı alanlarında vakumlar, havalandırma sistemleri, soğutma sistemleri ve aksesuarları, yemleme sistemleri, otomatik yemlikler, arı kovanları, ısıtma sistemleri ve aksesuarları gibi üretim ekipmanı ve malzemeleri, yem üretim tesisleri ve malzemelerine ek olarak, kuluçkahaneler ve yedek aletleri, kafes yetiştirme sistemleri, kümes hayvanı kesimhane ekipmanı ve makineleri ve soğuk hava depoları için gereklilikler. Dondurma ve kanatlı eti üretim ve işleme tesisleri ve aksesuarları	% 0,5
15	(Yemlik buğday, yemlik arpa, soya küspesi, sarı mısır taneleri, premiksler, kepek, bitkisel protein) dahil olmak üzere tüm ham yem malzemeleri	% 0,5
16	Her türden pestisit	% 0,5
17	Patates tohumları	% 0,5
18	Geliştirilmiş tohumlar	% 0,5
19	Kişisel koruma ekipmanları	% 0,5
20	Çeşitli türde feromonlar	% 0,5
21	Optik ve feromon böcek tuzakları	% 0,5

22	Tarım makineleri, makineler, ekipmanlar, haşere kontrol makineleri ve tarımsal üretim sürecinde yer alan tüm yedek aletler (biçerdöverler, tohum ekme makinaları, fideler, çekiciler)	% 0,5
23	Yem biçme makineleri, saman balya makineleri, sabit ve mobil mekanik süt sağım makineleri)	% 0,5
24	Çeşitli tiplerde sulama sistemleri ve yedek parçaları	% 0
25	Her türlü tarımsal kullanım için sulama pompaları ve yedek parçaları	% 0,5
26	Plastik granüller	% 0
27	Elektrikle çalışan araçlar	% 0
28	Hibrit araçlar	% 0
29	Güneş enerjisi ile çalışan araçlar	% 0,14
30	Gaz sistemi bulunan araçlar	% 7,5
31	Mono ve polikristal paneller 25 yıldan az olmayan bir garanti ile (A) olarak sınıflandırılır. Bunlar 80 derece sıcaklıkta çalışırlar. Termal değişim katsayısı %38 dereceden azdır ve dönüşüm verimliliği %19'dan az değildir. Bağlantı sayısı BB 5'ten fazladır.	% 0,14
32	Verimliliği %15'ten az olmayan esnek güneş panelleri	% 0,14
33	Gerilim invertörleri, ulusal şebekeye bağlı tip, şebekeden bağımsız tip ve hibrit tip (tüm boyutlar ve kapasiteler) Irak ulusal şebeke koduna (kod) uygun olmalıdır. Bozulmuş harmonikler %3'ten azdır. Dönüşüm verimliliği %95'ten az değildir. İç ve dış hava koşullarında ve uygulamalarda çalışır. IB44 derecesine sahiptir. Kısa devre, yüksek voltaj, yüksek yük ve ters bias korumasına sahiptir.	% 0,14
34	MPPT /PWM en az %95 dönüşüm verimliliğine sahip solar şarj kontrolörü	% 0,14
35	Her tür derin döngülü akü, %60 deşarj derinliğinde 2000 döngüden az olmayan bir çalışma ömrüne sahiptir.	% 0,14
36	%90lık bir deşarj derinliğinde 6000 saatten az olmayan bir çalışma ömrüne sahip derin döngülü lityum piller.	% 0,14
37	Akıllı güç ölçer ve iki yönlü güç ölçer	% 0,09
38	Şebeke besleme sayaçları, net hesaplamalar ve aksesuarları	% 0,09
39	Pano kablo bağlantıları, tip (MC4), erkek ve dişi	% 0,14
40	Solar takip sistemi	% 0,14
41	Yenilenebilir enerji uygulaması için izleme sistemi	% 0,14
42	Güneş panellerini temizlemek için otomatik elektrikli mekanizma.	% 0,14
43	Termal güneş ısıtıcıları ve bunlar için tüm malzeme ve üretim gereksinimleri	% 0,14
44	Güneş enerjili klima, hibrit tip ve şebekeden izole tip, (A) sınıfı	% 0,14
45	Kombine tipte (3'ü 1 arada lamba, güneş paneli ve lityum pil tek parça halinde) ve bir sistemde (2'si 1 arada lamba ve lityum pil tek parça halinde) komple bir güneş enerjili sokak aydınlatma sistemi (LED)	% 0,14

46	Sabit voltajda çalışan dondurucu ve solar buzdolabı	% 0,09
47	Güneş enerjisiyle çalışan trafik sinyalleri ve işaretleri	% 0,14
48	Tarımsal uygulamalar için pompayı çalıştırmak üzere voltaj invertörleri de dahil olmak üzere güneş enerjili pompalama sistemleri ve aksesuarları.	% 0,14
49	Konsantre termal güneş enerjisi parçaları ve içerikleri	% 0,14
50	Foto voltaik termal güneş sistemi (pv/T)	% 0,14
51	Hibrit sistemi, rüzgar ve güneş sistemi ve aksesuarları	% 0,14
52	Daha önce belirtilen unsurların tamamını veya bir kısmını içeren bir kutuya entegre edilmiş güneş enerjisi sistemleri	% 0,14
53	Konteynırsız malların tarifelendirilmesi (açık mallar)	% 6,5